Lit. F. Sinta
6 apr 27

DISCURS

LLEGIT EN LA SOLEMNE SESSIÓ INAUGURAL
DEL CURS ACADÈMICH DE 1925 A 1926

GERMANIC AND ROMANCE
LANGUAGES

LO CERVANTISME

EN LA

"REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS"

DE BARCELONA

DISCURS

LLEGIT EN LA SUSDITA ACADEMIA EN LA SOLEMNE SESSIÓ INAUGURAL
DEL CURS ACADÈMICH DE 1925 A 1926

PER

JOAN GIVANEL Y MAS
Acadèmich de número

BARCELONA
1925

IMPREMTA DE LA CASA PROVINCIAL DE CARITAT

863C33
A944 Romance

LO CERVANTISME EN LA REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS DE BARCELONA

«El grande Homero no escribió en latín porque era griego, ni Virgilio no escribió en griego porque era latino. En resolución, todos los poetas antiguos escribieron en la lengua que mamaron en la leche, y no fueron a buscar las extranjeras para declarar la alteza de sus conceptos. Y, siendo esto así, razón sería se extendiese esta costumbre por todas las naciones, y que no se desestimase el poeta alemán porque escribe en su lengua, ni el castellano, ni aun el vizcaíno que escribe en la suya.» (CERVANTES, *Don Quijote*, II, 16.)

Romance 16 Jl 26 Fé

53715

Senyors;
Senyors Acadèmichs:

Segons l'article 29 dels nostres Estatuts en l'any acadèmich en el qual se dèu renovar la Junta de Govern, s'inaugurarà 'l curs ab una sessió pública en la que's dedicarà un sentit elogi a algun dels acadèmichs morts en lo passat trienni, o bé, en el cas de no haverhi motiu, a llegir un tema propi de les tasques a que's dedica aquesta Corporació. Reformat aquest article en 30 de juny y 20 d'octubre de 1921, ab motiu de celebrarse ja aquestes sessions que podriem dirne «necrològiques», resulta que les inaugurals van a càrrech dels acadèmichs per ordre d'antiguitat, y 'ls treballs que's llegexen se dexen a llur arbitri. Aquí teniu explicat lo per què vinch a complir aquest deure, y posat a escollir un tema, he recordat, tot seguit, lo que va dirme, en aquest mateix lloch y en festa per a mi memorable,* qui representava a aquesta R. Academia en aquell moment, fentme saber que jo hauría d'oficiar en l'ara axecada per aquest cenacle a la devoció de Cervantes, y, al ensemps, me

* 20 de maig de 1917.

deya que de «sacerdots gelosos en aquest ministeri no li han mancat may a la nostra Confraría», y 'm retreya 'ls noms d'En Cortejon y d'En Bonsoms,[1] inoblidables per a mi, car l'un m'insinistrà en los estudis cervantins y l'altre 'm féu conèxer molta bibliografía referent a aquest ram; per axò no es d'extranyar que, en l'acte d'avuy, acopli les meves aficions literaries ab l'historial d'aquesta Corporació y desenrotlli 'l següent tema : «Lo Cervantisme y la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona».

Cert que, al dir d'alguns esperits sutils, no s'ha distingit molt aquesta Corporació en pendre part en festes cervantines, y, al meu entendre, ha fet molt bé, per quant axí no ha demostrat una exaltació fòra de lloch y impropia del nostre temperament; però, perque 's vegi que no ha estat renyida ab l'amor y admiració vers el celebrat novelista, dividiré 'l meu treball en dues parts : 1.ª, Sessions en les quals s'ha tractat de quelcom referent a Cervantes; y 2.ª, Acadèmichs qu'han fet obra cervantina. Y després de conegut axò, se veurà que la nostra Academia ha fet més per l'escriptor alcalaí que per altres enginys de la terra catalana.

* * *

Segons les notes publicades per En Miret y Sans referents als dos segles de vida acadèmica,[2] en la sessió de 1.r d'abril de 1871 se va donar compte d'una proposició endreçada pel bibliòfil Francisco López Fabra, promotor de la reproducció en facsímil de les edicions prínceps del *Don Quijote*,[3] en la qual se demanava a aquesta Academia que prengués, sota 'l seu patronatge, la dita publicació; axí fou, per quant en la festa celebrada al Ateneo Catalán en 12 d'abril del mateix any, el docte Milà y Fontanals, pre-

---

1. El no veure el nom de N'Isidre Bonsoms entre 'ls acadèmichs qu'han fet quelcom referent a Cervantes es degut a que, ab tot hi saber molt de cervantisme, may va escriure cap treball referent a aquesta materia. Vegèu, a propòsit d'axò, el meu estudi *La obra literaria de Cervantes*. (Barcelona, Imp. de la Casa Prov. de Caridad, 1917; pp. 8-12.)

2. *Dos siglos de vida académica*. (Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, XVII, pàgs. 10, 92, 168, 248 y 305.)

3. Aquesta edició fototipogràfica va editarse a Barcelona en 1871, y va acabarse en 1873.

sident de la nostra Academia y de la Secció de Literatura del esmentat Atenèu, va llegir un breu treball hont ens parlà del Quixot, de Cervantes y de l'edició que s'anava a començar,[1] y altres honorables acadèmichs, com Rubió y Ors[2] y Vidal y Valenciano,[3] van llegir sengles composicions dedicades al escriptor castellà.

Podrà dirse qu'això es ben poca cosa per a demostrar la nostra admiració vers a un geni com es Cervantes, però just es que digui que, si bé es cert que'l mòbil de la nostra Academia es el conrèu de l'Historia y de la Literatura, no es menys cert que dèu especialisarse en tot quant faci referencia a Catalunya,[4] y per això m'explico que de manera secundaria les tasques d'aquesta Corporació sien dedicades a estudis que no 'ns atenyin tan directament com els de la nostra terra. Però, ab tot, féu un acte únich, seriós y de rebeldía, trobant ridícola y poch apropiada la data del 8 de maig de 1905 per a la celebració del tercer centenari de la novela el *Don Quijote*,[5] y creyent més propera al dit fet la de primers de janer,[6] el dia 21 del esmentat mes va celebrar sessió extraordinaria, y no trobant propi 'l seu estatge social, va reunirse a la biblioteca del bibliòfil N'Isi-

---

1. Vègis *Boletín de la Reproducción foto-tipográfica de la primera edición de Don Quijote de la Mancha.* (Barcelona, maig de 1871, n.º 1.)

2. *A Cervantes* (poesía). Vègis Boletín de la reproducción, etc. (Barcelona, agost de 1871; n.º 2.)

3. *Escusas*, treball en prosa. Vègis Boletín de la reproducción, etc. (Barcelona, febrer de 1872; n.º 4.)

4. «Art. 1.º El objeto de la Academia es cultivar las bellas letras en general, y, especialmente, aquellos ramos del saber que más pueden contribuir a ilustrar la Historia de Cataluña.»

5. Cal recordar qu'en el preàmbul del R. D. signat pel Rey en 1.r de gener de 1904, y publicat en la *Gaceta de Madrid* del dia 2, se llegeix que «se cumplirá en mayo de 1905 el tercer centenario de la aparición de un libro cuyo sólo nombre supera al más alto encomio que de su mérito se intentara, el *Quijote*».

6. En la primera edició del *Don Quijote* s'hi veu la llicencia donada pel Rey, datada a Valladolid a 26 de setembre de 1604; el testimoni de les errades, a Alcalà en 1.r de desembre del dit any, y la tassa, en Valladolid, el dia 20 del esmentat mes y any. Això vol dir que'ls últims dies del any, o a primers de janer, va posarse a la venda l'esmentat llibre cervantí, y no pel maig, com diu 'l R. D. Vègis el llibre d'En Rodríguez Marín, *El «Quijote» y Don Quijote en América* (Madrid, 1911), y en la pàgina 33 es diu que a 25 de febrer de 1605, «Pedro González Refolio presentaba a la Inquisición para su examen cuatro cajas de libros, en una de las cuales iban «cinco Don quixotte de la mancha», que enviava a Amèrica; a 26 de març, En Joan de Sarria, en va enviar vintisís, y després quaranta, y en abril, tretse.

dre Bonsoms, possehidor de la colecció cervantina més important del món, y en aquell sumptuós lloch, presidits per un bust en bronze de Cervantes, y voltats d'innombrables exemplars de les obres d'aquest, els allí reunits van sentir de llavis d'En Cortejon algunes frases dedicades al celebrat llibre cervantí, y després va llegir algunes notes comentant textos dels primers capítols del *Don Quijote*;[1] En Carreras y Candi va tractar de bibliografía quixotesca a Catalunya,[2] y l'acadèmich electe, En Miquel S. Oliver, va donar a conèxer un treball referent al centenari que anava a celebrarse.[3]

Aquestes són les dues extraordinaries sessions celebrades, per acort de l'Academia, en honor a Cervantes. Ara 'm toca esmentar les recepcions d'acadèmichs y les sessions ordinaries en les quals s'han llegit treballs dedicats al dit autor o a la seva obra.

Si la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona es continuació de la «Dels Desconfiats»,[4] y aquesta ho es de «la Desconfiada»,[5] cal dir que la primera vegada qu'en una sessió va llegirse quelcom de cervantí fou en la celebrada en 25 de març de 1703, en la qual En Manuel Vega y de Rovira «féu presentació d'uns divertits versos sobre les aventures de D. Quixot al hostal que lo cavaller de la Manxa prengué per castell encantat».—En la sessió celebrada en 30 de maig de 1873 En Milà y Fontanals va llegir, un xich reformats, uns articles qu'havía publicat en el *Diario de Barcelona*, hont estudiava a Cervantes com a crítich y com a roméu; y en la matexa sessió En Manjarres també va parlar del famós alcalaí, «fijando, con muchos visos de probabilidad, la fecha en que entró en Barcelona». — L'eminent psiquiatre Pi y Molist, en la sessió del 1.r de

---

1. Edició en sis volums. El primer fou publicat en 1905, i l'últim en 1913.

2. Vègis *Ilustració Catalana*. (Barcelona, 22 de gener de 1905, III, n.º 86.)

3. Vègis *Ilustració Catalana*, número esmentat.

4. Moliné y Brasés, *La Academia dels Desconfiats*. (Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, XVII, n.º 65, pàg. 1.)

5. Carreras y Bulbena, *Constitució y Actes conservades de la Academia Desconfiada, anomenada també Escola y Academia dels Desconfiats*. (Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, XXII, n.º 74, pàg. 226.)

maig de 1885, va donar a conèxer alguns capítols de la seva magistral obra *Primores del Don Quijote*;[1] y cosa igual féu En Cortejon en la de 1.r d'abril de 1905, ab alguns fragments de l'introducció del primer volum de la seva monumental edició del més celebrat dels llibres cervantins.[2] — En 20 de maig de 1917 vaig llegir el meu discurs d'entrada, y com que creya que'l donarme un lloch entre vosaltres ho féyeu degut a les meves aficions al immortal escriptor castellà, per axò vaig tractar d'aquest y de la seva obra; però haig de dir que no ha estat el meu l'únich discurs de recepció en el qual s'ha desenrotllat un tema cervantí, car tots recordarèu qu'en 21 d'abril del any següent l'exquisit poeta Apeles Mestres va llegir un interessant estudi referent *El color en el Quijote*, hont, tot fent atinats comentaris, acabava demostrant que'l «vert» era 'l color preferit per l'eximi novelista.—Y com si tot axò fos poch, en la sessió de 19 de febrer del any passat el literat Lluís Carles Viada y Lluch va desenrotllar el tema *¿Dexà amichs, en Miquel de Cervantes, a Barcelona?*, y en 23 de mars últim donava lectura d'un altre treball referent a quina impremta visità l'insigne escriptor a la nostra ciutat.

Y ara, conegudes les sessions celebrades per aquesta Corporació en honor de Cervantes y aquelles altres, en les quals s'ha tractat de quelcom relacionat ab ell, passo a ocuparme de la segona part del meu treball, hont esmentaré 'ls acadèmichs que tenen un lloch corresponent en la nombrosa bibliografía cervantina.

* * *

Una de les personalitats literaries de més relléu en el seu temps, fou En Montiano y Luyando,[3] però no figura entre'ls admiradors de Cervantes qu'han pertangut a aquesta Real Academia, sinó qu'es una de les poques representacions qu'hi ha dels cervantòfobs, y axò 's veu de manera clara y que no dexa lloch a dubtes, llegint l'Apro-

1. Barcelona, Imp. Barcelonesa, 1886.
2. Pàgs. IX-XVIII, les quals comprenen : *Introducción, Diccionario del Quijote* y *Manuscrito del Quijote*.
3. Fou nomenat acadèmich honorari en 1.r de maig de 1752.

vació qu'escrigué per al llibre de Fernández de Avellaneda, imprès a Madrid en 1732, hont diu que qui conegui 'ls dos textos quixoteschs «ningún hombre juicioso sentenciará a favor de lo que Cervantes alega», fentnos saber que'l caràcter del heroy manxech es igual y que'l tipus del escuder ha millorat en la continuació, per quant «no obra Sancho de cuando en cuando, como el autor, en lugar de obrar y hablar este siempre, como Sancho».

Si 'ls germans Argensolas, ab tot y ser aragonesos, ensenyaren als matexos castellans l'elegancia de la llengua de Santa Teresa, quelcom per l'estil pot dirse del eminent Campmany y Montpalau.[1] Fou un veritable gramàtich en el recte sentit de la paraula, y un ferm conexedor del lèxich y de la literatura castellana. La seva obra *Teatro histórico crítico de la elocuencia española*[2] es una de les primeres antologíes publicades, y, com pot suposarse, hont estudía'l llenguatge y estil de Cervantes ens diu qu'es elegant, perfecte y únich.

Al tractar dels comentaristes catalans en l'obra de Cervantes no s'ha de dexar en oblit el nom d'En Bastus y Carrera[3] qui va publicar un volum ab ilustracions crítiques al *Don Quijote* ab el títol de *Nuevas anotaciones,*[4] hont hi veyèm una continuada copia de les notes de Ríos,[5] Pellicer[6] y Navarrete,[7] si bé en l'Advertiment ja 'ns ho senyala; però també hi trobem quelcom de nou, com, per exemple, al tractar de les lluytes en camp clos, al descriure 'ls tornejos y qualques notes històriques. Cert que'l treball del nostre acadèmich no s'ha de celebrar igual que'ls dels altres comentaristes esmentats, per quant en aquests s'hi veu més erudició, més conexement y més lectura, però no per axò s'ha de menyspreuar, fentli 'l buit; imparcialment, haig de dir qu'En Bastus no ha de figurar en primera línia entre 'ls comentaristes cervantins, però sí s'ha d'esmentar

---

1. En 19 de desembre de 1781 fou admès com a acadèmich supernumerari.
2. Madrid, 1786 y 1794.
3. Nomenat acadèmich en 15 de setembre de 1835.
4. Quatre fascicles impresos per la Viuda i fills d'en Gorchs, en 1834.
5. *Don Quijote.* (Madrid, Ibarra, 1780.)
6. *Don Quijote.* (Madrid, Sancha, 1797.)
7. *Vida de Cervantes.* (Madrid, Imprenta Real, 1819.)

entre aquells qu'han aportat quelcom per a l'aclariment del text quixotesch.

Una de les glories més pures de les lletres castellanes a Catalunya fou aquell crítich de mirada capdal y elegant estilista, el qual va morir quan tot just començava a donar a conèxer quelcom del seu talent : En Pau Piferrer.[1] Dos anys abans de morir va publicar una «antología d'escriptors castellans»,[2] y, al davant de cada text, hi anava un estudi, cosa semblant a la feta per En Capmany; entre 'ls prosistes qu'analisa hi ha Cervantes, y 'l judici que fa d'aquest es tan atinat, tan just, tan admirable, que per trobar cosa igual hem de llegir els escrits de Heine[3] o bé de Valera.[4] No s'entreté estudiant el lèxich, ni fent crítica a la menuda, sinó que va directe cercant l'ànima del heroy. Quasi diría que fins que'l malhaurat acadèmich no va escriure 'l seu estudi cervantí no s'havía fet crítica seriosa en llengua castellana parlant del immortal escriptor.

Encara que sia solament com a constancia, per haver fet una poesía dedicada a Cervantes, haig d'esmentar al qui fou President d'aquesta Corporació, el famós poeta qu'amagà 'l seu nom pel bucòlich pseudònim de «Lo Gaiter del Llobregat».[5]

Els treballs fets per Milà y Fontanals[6] referents a Cervantes, ab tot y ser pochs y curts, no dexen d'haverhi aquella intuició y claretat en veure les coses, característica en els escrits del eminent mestre. Fullejant el *Diario de Barcelona* hi trobarem dos articles publicats en 1854, hont estudía a Cervantes com a crítich y com a roméu;[7] molts

---

1. Fou nomenat acadèmich en 24 de febrer de 1844, essent destinat a la Secció de Literatura.

2. *Clásicos españoles.* (Barcelona, Gorchs, 1846.) Anys més tart se reproduí l'estudi dedicat a Cervantes en *Estudios de crítica.* (Barcelona, 1859.)

3. *Don Quixote von La Mancha.* (Stuttgart, 1837.)

4. *Sobre el Quijote y sobre las diferentes maneras de comentarle y juzgarle.* (Madrid, Rivadeneyra, 1864.)

5. Referent a aquesta poesía feta per Rubió y Ors, vègis la nota n.º 2 de la pàg. 9. Fou nomenat acadèmich honorari en 2 de juliol de 1842, y numerari, en 24 de febrer de 1844.

6. En la sessió de 8 d'abril de 1845 va ésser admès com a acadèmich resident, entrant a formar part de la Secció de Literatura.

7. Aquests dos articles porten els títols de : *De la crítica literaria de Cervantes* y *Visitadores de Roma. Cervantes,* publicats en 7 y 13 de juny.

anys més tart va pendre part, representant a la nostra Corporació, en la festa celebrada al Atenèu ab motiu de l'inauguració de l'edició del Quixot feta per López Fabra, llegint un breu parlament, hont diu unes poques coses dedicades al esmentat llibre.[1] Aquests dos treballs va publicarlos en 1874 en la *Revista balear*,[2] afegintne un altre, y tinch de dir que, ab tot y llegirse ab gust y veure la magestuosa crítica del savi professor, hom celebrarà més l'estudi hont parla de Cervantes com a crítich, hont diu que vist per aquest cayre s'hi observa una triple personalitat.

En Francisco Flores Arenas[3] fou més qu'erudit, fàcil poeta, per axò 'l seu nom sovinteja entre 'ls d'altres escriptors d'aquella època pròdiga en festes cervantines. Qui passi 'ls ulls per les vetllades celebrades a Càdiç commemorant l'aniversari de la mort del autor de *Galatea*,[4] hi veurà *Una carta de ultra tumba* y *El ingenio y la pobreza*, composicions abdues que, al dir d'un assistent assiduu a les dites festes, foren celebradíssimes.

Fou En Bofarull y Brocà[5] un veritable escorcollador de les gestes de la nostra historia y, al ensemps, un ferm cultivador de les belles lletres; la seva obra es múltiple, car va ésser periodista, dramaturg, historiador, filòleg y crític literari. Ara solament m'interessa 'l presentarlo com a cervantista, y encara que sembli que no l'hi encaxa aquest dictat, haig de dir que, en realitat, ha de figurar en tota bibliografía dedicada a esmentar els estudis hont s'analisi l'obra de Cervantes, y aleshores se citarà 'l nom del nostre acadèmich y 's dirà que'l treball que figura en l'edició del *Don Quijote* feta a Barcelona per Aleu, en 1879, es una pàgina interessant, hont potser s'hi veu més obra d'historiador que de crítich literari.

Si fes un estudi cronològich dels traductors del Quixot en llengua catalana ocuparía 'l lloch primer l'acadèmich honorari Magí Pers y Ramona,[6] qui, en la seva *Gramàtica*

1. Vègis pàg. 9, nota n.º 1.
2. 15 de desembre; porten l'epígraf de *Algo relativo a Cervantes*.
3. Nomenat academich corresponent en 29 de març de 1850.
4. En 23 d'abril de 1874 y 1875.
5. Elegit acadèmich de número en 4 de març de 1852.
6. Admès com a acadèmich de número o resident en 4 març de 1852.

catalana-castellana,[1] s'hi veu un fragment del capítol 18 de la primera part del *Don Quijote* en la nostra llengua.

Fóra imperdonable oblidarme d'esmentar el nom d'un celebrat catedràtich de Retòrica y Poètica del Institut de Barcelona, En Coll y Vehí.[2] Entusiasta com pochs de la filosofía del poble, y de les frases y modismes que broden les seves conversacions, se passà molts anys recollint els refranys que trobava usats en els autors de Castella, y, com pot suposarse, un dels llibres explorats fou 'l Quixot, publicant, de primer, en la *Revista Popular*, una serie d'articles ab el títol de *Máximas y refranes del Quijote*,[3] essent aquest treball com el tanteig del llibre que va publicar poch després, intitulat *Los refranes del Quijote*,[4] hont comenta prop de tres cents refranys; també en *Diálogos literarios*[5] se troba quelcom interessant com a comentari al text de l'esmentada novela.

El director literari de la famosa biblioteca dita de Rivadeneyra, En Bonaventura Carles Aribau,[6] també té un lloch entre 'ls cervantistes, car es l'autor d'una molt interessant biografía del eximi fill d'Alcalà y de notes crítiques referents a la seva obra.[7] El treball del nostre acadèmich es seriós, just, equilibrat, ben pensat y escrit en admirable estil.

L'Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera fou una de les entitats culturals catalanes hont més se va sentir la cervantomanía un xich exaltada, y un dels escriptors tarragonins més cervantista fou N'Hernández de Sanahuja,[8] y al costat d'aquest s'hi aplegaven altres, com Ixart, Opisso, Martínez y molts més, els quals eren els literats que més sobresurtien en aquell temps. Fullegèu les publicacions del Ateneo desde l'any 1870 al 1880 y veurèu 'l nom del

---

1. Barcelona, A. Berdeguer, 1847.
2. Elegit acadèmich numerari en 4 de octubre de 1861.
3. Barcelona, 1873; III, n.s 115-117, 122, 124 y 125.
4. Barcelona, Impr. del Diario de Barcelona, 1874.
5. Barcelona, Juan Bastinos e hijo, 1866.
6. En 17 d'octubre de 1861 se'l va nomenar de la comissió de la Academia a Madrid.
7. Vègis la *Vida de Cervantes* en el volum primer de la Biblioteca de A. A. E. E. hont hi ha les obres de Cervantes, a excepció de *Comedias y Entremeses*. (Madrid, Rivadeneyra y C.a, 1846.)
8. Elegit acadèmich corresponent, ab residencia a Tarragona, en 29 de desembre de 1863.

nostre acadèmich al peu de treballs dignes d'ésser coneguts, com *Don Juan y don Quijote, Notas al Quijote* y *Notas históricas al Quijote,*[1] les quals donen prova de com sentía 'l llibre cervantí. El primer estudi es un paralel entre 'l famós personatge sevillà y 'l manxech, y 'ls altres dos són atinats comentaris a alguns passatges de la celebrada novela.

Molt poch pot dirse d'En Romero Larrañaga[2] estudiantlo com a cervantista, ja que solament pot citarse una poesía *A la memoria de Miguel de Cervantes Saavedra,* composició que va figurar en algunes de les edicions del *Don Quijote* editades, en el segle passat,[3] per la casa Gaspar y Roig.

En la forta època del esplendor romàntich fou En Joseph Zorrilla[4] qui ocupà 'l lloch més enlayrat, en quant a poeta; moltes Academies li oferiren un seyent, y la nostra, en 1868, el féu corresponent. La seva labor es gran : En el teatre 's féu aplaudir en nombroses produccions; les seves llegendes eren celebrades, y no cal dir les poesíes, que llegía de manera magistral. Entre 'l sens fi d'aquestes n'escrigué una, intitulada, *A la estatua de Cervantes,* que no es, per cert, de les més inspirades.

Els treballs cervantins publicats pel director de la Biblioteca Nacional de Madrid, En Joan Eugeni Hartzenbusch,[5] són en gran nombre, però en els més d'ells s'estudien els textos de les primeres edicions del *Don Quijote.*[6] Cert qu'alguna qu'altra vegada s'entreté fent el dietari de les tres exides del heroy manxech,[7] o bé obres teatrals hont fa sortir entre 'ls personatges a la filla del immortal escriptor nat a Alcalà o bé a aquest,[8] o composicions poèti-

---

1. Els dos primers foren publicats en 1872, y l'últim en 1874.
2. Elegit acadèmich honorari en 21 d'abril de 1865.
3. Madrid, 1847, 1850 y 1851.
4. En 1.r de maig de 1868 fou elegit acadèmich corresponent.
5. Fou elegit acadèmich corresponent en 1.r de maig de 1868.
6. Vègis *Las 1633 notas* qu'acompanyen el text de l'edició facsímil qu'he esmentat en la pàg. 8, nota 3.
7. Aquest dietari 's pot veure en el vol. IIIº de l'edició *Obras completas de Cervantes* (Madrid, Rivadeneyra, 1863) y vol. I de la del *Don Quijote* (Argamasilla de Alba, Rivadeneyra, 1863).
8. *La hija de Cervantes,* comedia en un acte, representada 'l 23 d'abril de 1861 al teatre del Príncipe (Madrid). *La locura contagiosa,* quadret en prosa, que figura en els apèndixs de l'edició del *Don Quijote.* (Madrid, Gaspar y Roig, 1847.)

ques «en rancio lenguaje caballeresco», com si fossin escrites per l'ideal cavaller;[1] però ha de dirse que, a part d'aquests entreteniments literaris, l'obra capdal del nostre acadèmich corresponent són les nombroses notes que féu corretgint el text cervantí.[2] No haig d'esmentar les fortes polèmiques que tingué l'ilustre escriptor, ni 'ls nombrosos articles que's publicaren combatent la dita obra de purificació, si es que les notes d'Hartzenbusch merexen aquest nom; el que sí pot dirse que la lluyta fou aferrissada, y que durà uns dèu anys, fins que, a la fi, cansat l'eminent polemista y trobantse en una edat en la qual manquen les energíes, va dexar de defensarse y va abandonar el camp. Avuy dia, que ja han passat molts anys de tot axò, vista l'obra en conjunt, es digne d'estima 'l zel demostrat pel crítich, però no condueix a res, ja que, seguint el seu criteri, corretgiriem els textos dels autors clàssichs, de tal manera, que resultarien molt diferents de com són els originals. Ell fou qui donà forta empenta a la llegenda del empresonament de Cervantes a Argamasilla, y ell va insinuar qui podía ésser l'original del tipus de D. Quixot.[3]

També es deure meu 'l de citar al celebrat poeta Ventura Ruiz Aguilera,[4] autor d'una poesía que fou molt aplaudida en aquelles festes cervantines celebrades en la segona meytat del passat segle.[5]

El més inspirat dels poetes provençals, l'autor de *Mireia* y *Canigou*, En Frederich Mistral,[6] ha de figurar aquí com a traductor de la més famosa de les obres de Cervantes.

---

1. Vègis *Obras de encargo*. (Madrid, Rivadeneyra, 1864.)

2. Vègis les edicions del *Don Quijote* citades en les notes 6 y 7 de la pàg. 16; *El Museo Universal* (Madrid, 1865); *Crónica de los Cervantistas* (Cádiz, 1876); *La Ilustración Española y Americana* (Madrid, 1872, 1875 y 1876); *Cervantes* (Madrid-Barcelona, 1875 y 1876); *El Ateneo* (Sevilla, 1875). A part d'axò encara podrien esmentarse altres articles cervantins, com, per exemple : *Carta a un distinguido escritor americano acerca de una edición del Don Quijote* (La Ilustración Española y Americana, Madrid, 1873); *Cervantes y Lope de Vega en 1605* (La España Literaria, Sevilla, 1863); *La Nueva edición del Quijote* (Madrid Literario, 1877) y *Observaciones al comentario del Quijote por D. Diego Clemencia* en l'edició del *Don Quijote* feta per En Gaspar y Roig (Madrid, 1847).

3. *Don Quijote*. (Argamasilla de Alba, 1863; vol. I, pág. XIV.)

4. Fou nomenat acadèmich corresponent en 1.r de maig de 1868.

5. *Al Ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha antes de repetir la lectura de su historia.*

6. En 1.r de maig de 1868 se'l nomenà acadèmich corresponent.

M'explicaré : No féu la versió de tota la novela del Don Quixot, però sí va traduir un fragment del cap. 42 de la segona part : es aquell saborós passatge hont se llegexen els instructius consells que dóna l'heroy al seu escuder, abans qu'aquest se'n vagi a fer de governador a l'Ínsula Barataria.[1]

No haig de deixar en oblit el nom del patriarca de les lletres valencianes en el passat segle, En Teodor Llorente, autor d'una inspirada poesía dedicada al insigne novelista castellà; y cosa igual la faig extensiva a Jacinto Labaila y Ferrer Bigué;[2] y ja qu'he esmentat aquests poetes valencians, citaré a un altre company de lletres, fill, també, de la dita regió, En Rafel Blasco,[3] autor d'un article satírich ab recordances cervantines.[4]

L'elegant novelista y catedràtich de la nostra Universitat literaria En Gaietà Vidal y Valenciano,[5] en aquella època en que quasi tothom s'influencià de la manía cervàntica, va publicar, en el butlletí que dirigía En López Fabra, aquell treball intitulat *Escusas*,[6] y que va ésser llegit en les vetllades celebrades al Ateneo per inaugurar l'edició foto-tipogràfica del Quixot, y per celebrar l'acabament. Però, tinch de dir qu'es ben poca cosa això, donada la vàlua del dit escriptor. No són aquests articles cap cosa de les que criden l'atenció, semblen treballs fets a correcuita, però no tinch de dir el mateix referent a un altre treball que va publicar en 1883 ab el títol de *El entremés de refranes, ¿es de Cervantes?*[7] Interessant estudi en el qual, després de traduir al català 'l dit entremès, refuta la creença d'Asensio, Hartzenbusch y Castro de que la dita obra sia de Cervantes, y demostra que tampoch es de Quiñones de Bena-

---

1. *La Renaxensa.* (Barcelona, 1874; v, n.º 1, pàg. 41.)
2. El primer y l'últim foren elegits acadèmichs corresponents en 22 de maig de 1868; el segon, en 22 de gener de 1869.
3. Elegit acadèmich corresponent en 22 de gener de 1869.
4. Les composicions cervantines de Llorente, Labaila, Ferrer Bigue y Blasco se poden veure en el *Boletín-Revista del Ateneo de Valencia.* (Valencia, José Rius, 1872; n.º 46.)
5. Fou admès com a acadèmich en 11 de febrer de 1870.
6. Vègis la nota n.º 3 de la pàg. 9. Aquest treball, del celebrat autor de *Rosada d'estiu*, pot vèures complet, ço es els dos articles, en la revista barcelonina *El Mundo Ilustrado*, en 1880.
7. Barcelona-Madrid, 1883.

vente; si aquí donés fi al seu treball, hauría tractat plenament ço que's llegeix en el títol, però sembla natural que qui desfà una conjectura estigui obligat a senyalarne una altra, y aquí es allí hont flaqueja, ja que vol fer passar el dit «entremés» com a sortit de la ploma del eminent polígraf Quevedo.

En López Fabra, un dels més seriosos enamorats de Cervantes en terra catalana, tot editant la famosa edició foto-tipogràfica del Quixot va idear publicar, com a complement, un volum hont, en cent idiomes y dialectes, figuressin els consells que donà l'heroy manxech al seu escuder. Aleshores va remoure totes les seves amistats per a dur a terme aytal empresa, y 'l professor de l'Universitat de Lund, l'hispanista Edward Lidfors[1] traduí al danès, al suech y al islàndich els dits consells.[2] Anys més tart, aquest, féu un viatge per Espanya, recorrent alguns llochs de Castella la Nova, hont va pendre apunts per a la seva traducció al suech del immortal llibre de Cervantes, publicantla en 1892,[3] la qual ha estat molt celebrada per la crítica. També va escriure interessants articles per a la *Crónica de los cervantistas.*[4]

En la sessió del 10 de juny de 1870 va ésser nomenat acadèmich honorari En Francesch Pelay Briz. Molts s'extranyaran veure aquest nom entre 'ls cervantistes, ignorant qu'hi figura per dret propi, car fullejant aquella interessant publicació intitulada *Lo Gay Saber* se troba, en l'any 1868, la traducció, al català, del capítol primer de la primera part del Don Quixot; després, en el *Calendari Català del any 1873*, se llegeix un fragment del capítol segon, y dos anys més tart, en la *Miscelánea científica y literaria*, se va inserir un altre fragment del capítol setsè, fragments tots ells deguts al eminent folklorista català.

El més gran admirador del polígraf senyor de la Torre de Joan Abad ha estat N'Aurelia Fernández-Guerra

---

1. Fou nomenat acadèmich corresponent en 20 de maig de 1870.
2. Hi ha exemplars en la Col·lecció cervantina donada per En Bonsoms a la Biblioteca de Catalunya.
3. *Don Quijote a la Mancha.* (Stockholm, Fahlcrantz & C.º.)
4. Tant en la primera època (Càdiç, 1871-1878) com en la segona (Madrid, 1904-1906).

y Orbe,[1] qui, probablement influit per l'ambient de l'època qu'era preferent en els seus estudis, y del entusiasme cervantí, va sentirse qualques vegades «cervantista», arribant a escriure una obra dramàtica, la qual no va imprimirse, intitulada *La hermana de Cervantes*;[2] alguns anys més tart va publicar un interessant estudi donant a conèxer un còdex de la Biblioteca Colombina, hont, segons el dit acadèmich, hi ha alguns escrits cervantins, y, al ensemps, intercala uns comentaris quixoteschs que poden ésser utilisats pels partidaris del sentit esotèrich en el celebrat llibre de Cervantes;[3] després ha donat a conèxer altres textos, els quals creya del dit autor;[4] però la rahó s'imposa, y ha de dirse que si s'acceptessin com a obres cervantines totes aquelles que li han estat atribuides, l'estil del esmentat escriptor sería variadíssim. Últimament, en 1882, va publicar un interessant treball demostrant l'enamorament de Cervantes vers el Santíssim Sagrament.[5]

Del celebrat crítich d'art y redactor del *Diario de Barcelona*, En Francisco Miquel y Badía,[6] puch esmentar, com a pertanyent a la bibliografía cervantina, un article publicat en el dit periòdich, hont tracta de l'edició gaditana del *Don Quijote* enotada pel meu amich En Ramon León Máinez.[7] Recordo que, més de trenta anys després d'haverse donat a l'estampa l'escrit del esmentat acadèmich, el meu amich encara me'n parlava, dientme qu'era una de les crítiques que més li havien satisfet per la seva justesa.

El comte de Puymaigre va ésser elegit acadèmich corresponent en 14 de febrer de 1875, però abans havía publicat, en *Le Correspondent*, de París, dos articles cervantins, en octubre de 1869 y novembre de 1873; dedicat el

---

1. Fou nomenat acadèmich corresponent el 8 d'abril de 1871.
2. Fernández de Béthencourt, *Discurso leído ante la R. Academia de la Historia*. (Madrid, 1905, pàg. 19.)
3. *Noticia de un precioso índice de la Biblioteca Colombina; algunos datos nuevos para ilustrar el Quijote...* etc. (Madrid, Rivadeneyra, 1864.)
4. *¿Dos sonetos de Cervantes, inéditos?* (La Ilustración de Madrid, 1872.)
5. *Cervantes, esclavo y cantor del SSmo. Sacramento.* (Valladolid, Cuesta, 1882.)
6. Elegit acadèmich de número en 4 de març de 1873.
7. Vegis *Diario de Barcelona*, 14 de juny de 1879; l'edició a que fa referencia va publicarse a Cadiç en 1876-1879.

primer, a estudiar els precursors del heroy manxech, els quals són, al dir del noble crítich, no solament aquells cavallers que prengueren part en el famós «paso honroso», defensat per Suero de Quiñones, sinó tots aquells altres que's citen en el cap. 49 de la primera part del *Don Quijote*; en el segon, que tracta de la biblioteca del enamorat de Dulcinea, hi veyèm moltes reminiscencies del Catàlech de llibres de cavalleríes que figura en el volum XL de la Rivadeneyra.

Si Menéndez y Pelayo[1] no hagués publicat altre treball que'l llegit a l'Universitat Central en maig de 1905, tractant de la *Cultura literaria de Cervantes*,[2] ja ocuparía un lloch preeminent entre 'ls cervantistes, però començà a actuar de cervantista quan encara era alumne de la Facultat de Filosofía y Lletres, y, ab tot y ésser estudiant d'una altra Universitat, va recordar que a Barcelona 's sentía admiració vers l'autor del Quixot, y per axò, les primicies dels seus estudis cervàntichs va donarlos a la publicació barcelonina *Miscelánea científica y literaria*, insertant un estudi referent a Cervantes poeta, treball qu'havía llegit feya poch en una festa en homenatge al enginyós alcalaí;[3] en l'esmentada revista va publicar, també, estudis de crítica, y entre 'ls que vinch obligat a esmentar, es la nota donant compte del llibre d'En Castro, *Varias obras inéditas de Cervantes*, fent atinades observacions referents al estil dels textos allí transcrits.[4] Però una de les pàgines més erudites que s'han escrit tractant de qui pot ésser Fernández de Avellaneda, a ell es deu : es aquell admirable article publicat en el diari madrileny *El Imparcial*, en 15 de febrer de 1897, hont va desfent una per una les conjectures fins aleshores exposades; però la qu'ell proposa no es de les que convencen. Anys més tart va reproduir l'esmentat estudi en una polèmica sostinguda ab Mr. Groussac, director de la Biblioteca Nacional de Buenos Aires, referent al mateix assumpte,

---

1. Fou elegit acadèmich corresponent en 5 de gener de 1878.
2. Discurs llegit a la Universitat de Madrid, el dia 8 de maig de 1905, ab motiu de la festa dedicada per dita Universitat en honor de Cervantes. Publicat en la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, IX, n.º 5; maig de 1905.
3. Barcelona, 1874; II, n.s 8 y 9. Fou llegit en una vetllada celebrada al Ateneo Catalán, en 23 d'abril de 1873.
4. Barcelona, 1874; II, n.s 12-19.

y cal dir que's cobrí de gloria 'l polígraf santanderí, y demostrà qu'entre les moltes conjectures que s'havien proposat, la més absurda es la del esmentat director de la Biblioteca argentina.[1] També es digne d'ésser conegut el discurs que va llegir a la R. Academia Espanyola, contestant al que féu Asensio, y en aquest breu treball fa comentaris referents al celebrat llibre cervantí.[2]

El creador dels Jochs Florals a Colonia, Joan Fastenrath,[3] figura aquí per la seva colaboració en la *Crónica de los Cervantistas,* hont publicà dos treballs tractant de Cervantes y Schiller.[4]

No tinch de venir ara a enumerarvos les dots culturals d'En Joseph Coroleu,[5] però sí diré que'ls seus articles publicats en *La España Moderna* eren celebrats per la gent de lletres, essent un dels privilegiats en la crítica del seu temps. Entre 'ls que's veuen en la dita publicació 's troba *El Quijotismo en el mundo gentílico y en la sociedad cristiana,*[6] hont analisa l'esperit cavalleresch y, com no podía menys, estudía 'ls dos principals tipus de la celebrada novela de Cervantes.

Un dels més capdals cervantistes de la seva època fou Francesch Tubino,[7] el qual, ab Asensio, Hartzenbusch, Díaz de Benjumea y Máinez, són els capdavanters de la crítica cervàntica en la segona meytat del passat segle. Les obres del nostre acadèmich corresponent no són molt nombroses, però sí estan ben fonamentades : *El Quijote y la estafeta de Urganda*[8] es un llibre hont la crítica al fulletó d'En Díaz de Benjumea es cosa trivial, la part més interessant es tot quant se diu referent al autor del famós llibre, y sols al acabament se veuen lleus comentaris al fulletó que critica; *Cervantes y el Quijote*[9] conté diversos estudis, els quals

1. Vègis *Un enigme littéraire. Le «Don Quichotte» d'Avellaneda* (París, A. Picard et fils, 1903) y l'edició del *Don Quijote* de Fernández de Avellaneda ab Introducció de Menéndez y Pelayo (Barcelona, Toledano López y C.ª, 1905).
2. Madrid, Imprenta Alemana, 1904.
3. Fou nomenat acadèmich corresponent en 11 de maig de 1878.
4. 2 de gener y 31 de maig de 1905.
5. Nomenat acadèmich de número en 8 de març de 1879.
6. Maig de 1889; vol. XV, pàgs. 113-139.
7. Nomenat acadèmich corresponent en 29 de novembre de 1879.
8. Sevilla, La Andalucía, 1862.
9. Madrid, A. Duran, 1872.

tracten de diferents temes, com : el referent al P. Aliaga, qui fou, segons Tubino, el continuador del text de Cervantes; els de les cases hont habità 'l dit escriptor a Madrid; els comentaris a les conjectures de Rawdon Brown referents al sentit esotèrich del Quixot; el mòbil que mogué a Cervantes per a escriure la seva obra immortal, y altres temes, tots ells interessants. Y si fullegèu les revistes del seu temps hi trobarèu articles signats pel nostre acadèmich, hont sempre s'observen guspires del seu talent.[1]

El canonge Collell,[2] com acostumèm a anomenarlo, també ha de figurar en aquesta llista, per quant en 1869 va escriure una *Epístola de Cervantes a Lope de Vega,*[3] en la qual simula que l'escriptor alcalaí dóna noticia al famós comediògraf del que passa a Espanya. Es una lleugera sàtira de les costums de l'època, y censura que's faci ministres als poetes.

No tinch d'enaltir, perque són coneguts de tots vosaltres, els mèrits qu'adornaren al eminent alienista del passat segle y un dels més forts conexedors del lèxich castellà : N'Emili Pi y Molist.[4] Ab motiu d'haverli regalat En Cortejon un fulletó escrit per l'autor de l'*Historia bibliográfica de la Medicina española,* hont s'estudía quelcom referent al caràcter del heroy de la Manxa,[5] el nostre acadèmich féu un llibre intitulat *Primores del Don Quijote,*[6] hont se fan atinadíssims comentaris referent a la follía del enamorat cavaller. Aquesta obra es capdal pels seriosos conceptes allí exposats, conceptes que no han estat superats encara ab tot y haver passat quaranta anys de quan

---

1. *Epístola cervantina* (Crónica de los cervantistas, 1871); *Miguel de Cervantes Saavedra* y *Cervantes revolucionario* (La Ilustración Española y Americana, 1872); *Cervantina; Aliaga, presunto autor de «Don Quijote el malo»* y *Aliaga no es el autor del falso Quijote* (La Ilustración de Madrid, 1870 y 1872).

2. Se'l féu acadèmich corresponent en 3 de gener de 1880.

3. Rius, *Bibliografía crítica de las obras de Miguel de Cervantes Saavedra* (Madrid-Villanueva y Geltrú, 1895-1905, vol. III, pàg. 450).

4. Elegit acadèmich en 21 de gener de 1881, però tinch de dir qu'en l'esmentat treball d'En Miret y Sans figura com a nomenat soci resident en 17 de desembre de 1853.

5. *Bellezas de Medicina Práctica, descubiertas por D. Antonio Hernández Morejón en el Ingenioso Caballero Don Quijote de la Mancha.* (Madrid, Jordán, 1836.)

6. Vègis pàg. 11, nota n.º 1.

va publicarlos, ans al contrari, tots quants han volgut tractar aquest tema s'han inspirat, poch o molt, en el dit llibre. Al meu entendre, ab tot y ésser una gran obra, té un defecte capital, me referexo al estil, y 's dèu a que l'autor era tan conexedor dels clàssichs castellans, vol ésser tan purista, que les més de les vegades sacrifica l'espontaneitat.

Si Alvarez Espino[1] solament hagués escrit poesíes com *Los contrastes, El Escorial y el Quijote* y *El sello de Dios,*[2] per a no citarne d'altres, llegides les més d'elles en els homenatges dedicats a Cervantes, en aquella època en la qual el cognomenat Dr. Thebussem despertà un foll entusiasme cervàntich, si 'l nostre acadèmich corresponent hagués volgut oficiar de poeta, sería esmentat a la lleugera; però tinch de dir que si bé, de tant en tant, se permetía aquests esplays, no són els que fan que sia celebrada la seva obra cervantina, sinó aquells altres estudis seus seriosos, justos y equilibrats. En *Un entremés de Cervantes*[3] hi trobo una nota dedicada a analisar l'entremès *El juez de los divorcios,* y cosa igual podría dir del treball dedicat al teatre del dit autor[4] y a les noveles exemplars.[5]

En 14 de desembre de 1885 va ésser nomenat acadèmich corresponent En Joseph M. Ortega Morejon, autor d'un drama que té per títol *Un nieto de Don Quijote,* estrenat en 1890; però molts anys després ha dexat aquesta classe de passatemps literaris y ha preferit els treballs d'erudició, y un d'ells es *Apuntes para dos obras relacionadas con Cervantes.*[6] Llegit l'esmentat llibre, ja cap més bibliògraf cervantí inclourà entre 'ls escrits del nostre autor la comedia *La Soberana Virgen de Guadalupe;* també donà a conèxer, en el dit estudi, un fragment d'una última disposició de la filla de Cervantes, N'Isabel de Saavedra, fent alguns comentaris referents a aquesta. Haig de dir, però, que ab tot y llegirse ab gust el treball del dit corresponent, si bé

---

1. Elegit acadèmich corresponent en 12 de febrer de 1881.
2. Publicades cronològicament en *Crónica de los Cervantistas* : 30 de juny de 1877 y 15 de juliol de 1878; y *Cervantes,* Barcelona, 1876. Encara podría esmentarse altres poesíes publicades en les revistes d'aquell temps.
3. *Crónica de los cervantistas,* 25 de desembre de 1879.
4. *Aniversario de Cervantes.* (Cádiz, La Mercantil, 1874.)
5. *Aniversario de Cervantes.* (Cádiz, Imp. de la Revista Médica, 1875.)
6. Madrid, Tip. de la Rev. de Arch., Bibliotecas y Museos, 1915.

convens la part referent a demostrar que la dita comedia no es del autor del Quixot, no axí al dir que's obra de Na María Ramírez.

El successor de Milà y Fontanals en la càtedra de Llengua y Literatura espanyola, el mestre Rubió y Lluch,[1] una sola vegada, que jo sàpiga, ha publicat quelcom referent a Cervantes; fou quan el tercer Centenari de l'aparició del Quixot, llegint, en la sessió solemne que celebrà l'Universitat de Barcelona ab motiu de l'esmentada commemoració, un treball digne d'ell y hont se veu una crítica serena y desapassionada del famós llibre cervantí, senyalant les lleus caygudes del novelista y les vegades sortoses en les quals el celebrat escriptor se remunta a regions hont sols hi arriben els privilegiats. *Impresiones sugeridas por el Quijote*[2] es un estudi digne de recomanarse, y un dels bons discursos que's llegiren en els actes oficials fets ab l'expressat motiu.

Al tractar d'Asensio y Toledo[3] tots quants elogis se diguin són pochs. Fou un enamorat de Cervantes, fou un veritable cervantista : la bibliografía, biografía y crítica dedicada al eminent alcalaí li deuen importants treballs. Donà a conèxer documents els quals aclarexen la vida del nostre autor; va tractar del retrat de Cervantes, potser ab un xich massa d'entusiasme, atribuintlo a Pacheco; vindicà la gloriosa memoria del comediògraf brasileny Antonio José de Silva, autor d'una comedia inspirada en el Quixot; va tractar del llibre de Fernández de Avellaneda y d'altres continuadors del famós llibre ja esmentat; estudià 'l sentit del matex, negant que contingui esoterisme de cap mena, y com molts altres va sentir la manía de descobrir textos cervantins.[4] A part de tot axò

---

1. Fou nomenat acadèmich honorari en 1881 y en 17 de juny de 1888 llegí 'l discurs com a acadèmich de número.

2. Barcelona, La Académica, 1905.

3. Fou elegit acadèmich corresponent en la sessió del 14 d'octubre de 1889.

4. *Nuevos documentos para ilustrar la vida de Cervantes* (Sevilla, Geofrín, 1864); *Cartas literarias* (Sevilla, 1870); *Cervantes y sus obras* (Sevilla, 1870). Discurs llegit per Asensio en la R. A. Sevillana de Buenas Letras tractant de *El sentido oculto en el Quijote* (Sevilla, 1871); *Catálogo de algunos libros, folletos y artículos sueltos referentes a la vida y obras de Cervantes* (Sevilla, Tarascó, 1872); *La obra de un Avellaneda desconocido*

colaborà en diverses publicacions, com *Crónica de los cervantistas, Revista de España, El Ateneo, Revista de Valencia, La España moderna, La Ilustración Española y Americana,* y d'altres, hont donava sortida als seus treballs literaris dedicats al citat escriptor.[1]

El nostre acadèmich corresponent a la capital de l'Argentina, Ricart Monner y Sans,[2] també ha de figurar aquí pels seus treballs literaris, els més publicats en els diaris d'aquella localitat. Ha tractat diversos temes cervantins, entre 'ls quals esmentaré 'l referent al retrat que diuen qu'es de Cervantes y pintat per Jàuregui, y unes notes referents a lèxich, petició feta a la R. Academia Espanyola demanant qu'accepti les paraules «cervantismo», «cervantófilo» y «quijotear».[3] També ha donat a l'estampa una

---

(Madrid, Noguera, 1873); *Un cervantista portugués del siglo XVIII, quemado por el Santo Oficio de la Inquisición* (1883). Edició del *Don Quijote* (Barcelona, F. Seix, 1898); *Cervantes y sus obras* (Barcelona, F. Seix, 1902); *Interpretaciones del Quijote* (Madrid, Imp. Alemana, 1904); *Comedia de la Soberana Virgen de Guadalupe, sus milagros y grandeza de España* (Sevilla, Geofrín, 1868).

1. Revista de España (Madrid) : *Observaciones sobre las ediciones primitivas del Quijote* (1869); *¿Puede traducirse el Quijote?* (1873); El Ateneo (Sevilla) : *Nuevo documento para la biografía de Cervantes* (1874); *El conde de Lemos* (1875); El Eco de Andalucía (Sevilla) : *Documento para ilustrar la biografía de Cervantes* (1880); Revista de Valencia : *El testamento de Cervantes* (1881); *Algunas notas preparadas para un nuevo comentario al Ingenioso hidalgo D. Quijote de la Mancha* (1882-83); *Catálogo de la Biblioteca cervantina de D. José M.ª Asensio, vecino de Sevilla* (1882-83); La España Moderna (Madrid) : *Noticias curiosas, particularidades y anécdotas relativas al Quijote* (1894), igual títol, però *relativas a Cervantes y al Quijote* (1896); La Ilustración Española y Americana (Madrid) : *Desavenencias entre Lope y Cervantes* (1872); *¿Estudió Cervantes en Salamanca?* (1899); *Alonso Fernández de Avellaneda* (1901) y *Cervantes en América* (1903); Rev. de Arch. Bib. y Museos (Madrid) : *Documento curioso que puede servir para un nuevo comentario e inteligencia de algún pasaje del Ingenioso Hidalgo D. Quijote de la Mancha* (1899).

2. Elegit acadèmich corresponent en 9 de març de 1896.

3. *Don Quijote en el Diccionario* (Diario Español, 7 de maig de 1905); *No cenó* (Ilustración Sud-Americana, 15 de maig de 1905); *Notas* (España, 9 de maig de 1905); *De Cervantes* (Diario Español, 1.r de juliol de 1915); *¡Pobre Cervantes!* (La Nación, 29 de febrer de 1916); *Sobre Cervantes : A vueltas con el retrato* (Diario Español, 12 d'abril de 1916); *Leyendo a Cervantes* (Anales del Instituto de Artes Gráficas, 15 d'abril de 1916); *El retrato de Cervantes* (Diario Español, 20 d'abril de 1916); *La estatua de Cervantes* (Boletín del Monte Pío, 30 d'abril de 1916); *El famoso soneto ¿lo inspiró Cervantes?* (La Nación, 11 de maig de 1917); *Catálogo cervantino* (La Epoca, 24 de juny de 1917); *El supuesto retrato de Cervantes* (Revista Atenas, 1.r d'agost de 1917); *Pasatiempo quijotesco* (La Nación, 30 d'abril de 1921); *Nota cervantina* (Diario Español, 1.r de setembre de 1921).

Antología cervantina,[1] hont se troben moltes composicions poètiques dedicades al celebrat escriptor castellà y un interessant estudi senyalant el *Valor docente del Quijote*.[2]

Fa més de trenta anys que'l nostre actual President,[3] abandonant per un moment els seus afers històrichs, s'entretingué publicant en *La Veu de Catalunya* una serie d'articles tractant de *Lo cervantisme a Barcelona*,[4] y tinch de dir qu'es interessant tot quant allí s'esmenta. Però no fou aquesta la sola vegada en la qual ha rendit homenatge al escriptor castellà, sinó qu'en aquella memorable sessió que va celebrar aquesta Academia al domicili de N'Isidre Bonsoms, ab motiu del tercer Centenari del Quixot, va llegir un treball bibliogràfich referent a les edicions del esmentat llibre a Catalunya.[5]

Dispenseume si, al parlar de l'obra d'En Cortejon,[6] solament ho faci en sò d'elogi, fou 'l meu mestre, y ab aquestes paraules crech haverho dit tot. Ell me féu conèxer l'enorme obra de crítica cervantina y sentir l'afició vers l'insigne escriptor alcalaí, y sempre m'alliçonà, desde que vaig tenirlo com a professor en la classe de Retòrica y Poètica fins què va desaparèxer d'entre nosaltres; per tant, sóch el menys indicat per a senyalar els defectes que poden haverhi en la seva obra. De totes maneres diré que són poquíssims els treballs cervantins d'En Cortejon. El primer va publicarse en *La España moderna*,[7] ab el títol d'*Algunos secretos del lenguaje y estilo del «Don Quijote»*, documentat estudi hont demostra que l'estil cervantí es únich; el segon, el trobèm en la seva *Historia de la Literatura*, al descriure la biografía de Cervantes, hont, cronològicament, y ab molta concisió, va senyalant, any per any, els principals fets del insigne escriptor, venint a deduir que tot quant s'ha dit de la presó de Cervantes a Armagasilla

---

1. Buenos Aires, 1916.
2. Buenos Aires, Herrando y C.ª, 1916.
3. En Francesch Carreras y Candi va ésser admès, com a acadèmich de número, el 14 de març de 1898.
4. Del 25 de març de 1894 al 17 de novembre de 1895. Després va reimprimirlos en un fulletó, sortit de l'Estampa La Catalana, de J. Puigventós, en 1895.
5. Vègis nota n.º 2 de la pàg. 10.
6. En 16 d'abril de 1899 va llegir el discurs de recepció.
7. En 30 d'abril de 1899. Hi ha tiratge a part.

es un mite,[1] y en 1905, va començar a publicar la seva magna obra, ço es, l'edició del *Don Quijote*, ab extens comentari y ab notes referents al text, materials que poden servir per a fer una veritable edició crítica,[2] però, ab tot, es una de les millors que s'han publicat en aquests últims anys. La mort el va sorpendre al començar el volum sisè y últim de l'obra; per tant, aquell famós *Diccionario del Quijote* qu'havía anunciat, y tenía de clòurela, va quedar en projecte. Algú esmentarà, al tractar de l'obra del meu inoblidable mestre, els articles publicats en *La Ilustración Artística* en 1.r de gener de 1905 y en *Crónica de los Cervantistas* en 9 d'octubre de 1904, però aquests treballs formen part de la seva edició del *Don Quijote*; com també haig de dir que de les Introduccions que's llegexen en els cinch primers volums de la dita edició, com que comprenen diverses monografíes de temes cervantins, se'n feren tiratges a part.

En 28 de març de 1901 elegireu acadèmich corresponent a Oviedo al catedràtich de Retòrica y Poètica d'aquell Institut, En Francisco Xavier Garriga, qui, anys més tart, va publicar una *Gramática* de la llengua castellana ab exemples cervantins.[3]

El nom de Joan Moneva y Puyol[4] no es gens desconegut de vosaltres, per quant el féreu acadèmich corresponent en 1901. Potser no figuraría en aquesta ja llarga llista a no ésser que, exercint de catedràtich de Dret Canònich a l'Universitat de Saragossa, el dia 6 de maig de 1905, va donar la classe tractant de *El clero en el Quijote*, treball qu'encara que breu, es un bon comentari a certs passatges del esmentat llibre cervantí.[5]

El catedràtich de l'Universitat hispalense, En Joaquim

---

1. *La Coartada o demostración de que el Quijote no se engendró en la cárcel de Argamasilla de Alba.* (Barcelona, Pedro Ortega, 1903.) Hi ha una altra edició feta en La Académica, 1909.

2. Madrid, V. Suárez, 1905-1913. Dich «fer una veritable edició crítica», per quant ni aquesta ni la de Rodríguez Marín satisfan les exigencies de la crítica, discutint totes les variants del text. Al meu entendre, la veritable edició crítica encara està per fer.

3. Barcelona, La Editorial Barcelonesa, 1922.

4. Elegit acadèmich corresponent en 28 de març de 1901.

5. *El clero en el Quijote.* (Zaragoza, Salas, 1905.)

Hazañas y La Rua,[1] ab tot y no voler militar com a cervantista, ha donat a l'estampa tants interessants treballs referents al celebrat escriptor nat a Alcalà, que bé pot dirse qu'es dels que formen a l'avantguardia dels enamorats de Cervantes a Sevilla, y axò qu'en la dita ciutat es potser allí hont hi ha el quarter general. L'obra més important que s'ha escrit analisant *Los rufianes de Cervantes*[2] es deguda al nostre acadèmich corresponent, y un dels estudis més interessants referents al tipus de Sanxo a ell se dèu.[3] A més d'aquestes obres, ja esmentades, ha publicat altres treballs, com un article dedicat al sonet de Cervantes endreçat a Didach de Rosel y Fuenllana,[4] o bé discursos llegits en sessions acadèmiques, en els quals, tractant d'altres temes, se troben breus notes cervantines.[5]

En 12 de maig de 1901 va complir el deure reglamentari per a formar part d'aquesta Academia, l'eminent higienista y historiador de la nostra medicina En Lluís Comenge. Els seus déus més reverenciats foren Esculapi y Minerva, y molt pocs són els escrits hont no 'ls acopla : En *Clínica egregia*[6] trobèm una interessant nota referent a la malaltía de que va morir En Cervantes, y en una festa que va celebrar la R. Academia de Medicina de la nostra ciutat[7] el dit acadèmich hi va llegir un treball admirable, hont tracta de *Cervantes y la Medicina*, el qual pot servir de comentari a algun text quixotesch y també a diversos passatges de la vida del celebrat escriptor.

Ab tot y haver escrit molt y de moltes coses l'actual catedràtich de l'Universitat de Madrid, Altamira y Crevea,[8] molt poch pot esmentarse referent a bibliografía cervantina; mes, ab tot, fou un dels entusiastes propulsors de

---

1. Elegit acadèmich corresponent en 28 de març de 1901.
2. Sevilla, Izquierdo y C.ª, 1906.
3. Sevilla, Sobrinos de Izquierdo, 1917.
4. *Sevilla en broma*, 10 de juliol de 1893, n.º 12.
5. *Discurso leído en la solemne fiesta literaria celebrada en el «Círculo de la Amistad», de Córdoba* (Sevilla, 1905); *Discurso leído en la Junta pública y extraordinaria celebrada el 31 de octubre de 1915 por la R. Acad. Sevillana de Buenas Letras* (Sevilla, 1915) y *Discurso leído en la Fiesta literaria de 7 de mayo de 1916* (Sevilla, 1916).
6. Barcelona, Henrich y C.ª en C. 1895; pàg. 211.
7. Barcelona, La Académica, 1905.
8. Elegit acadèmich corresponent en 1.r de març de 1902.

l'Exposició que, ab motiu del tercer Centenari del Quixot, se celebrà a Oviedo,[1] y solament recordo haver llegit un article publicat en la *Crónica de los Cervantistas*, en maig de 1905, tractant de *La popularidad del Quijote*.

Tampoc haig de passar per alt el nom de N'Artur Masriera,[2] qui, trobantse de catedràtich al Institut de Ciudad Real, va aprofitar certes vacances per a recórrer diversos indrets de la Manxa, publicant, en les columnes del més antich dels diaris barcelonins,[3] les impressions que li suggerí la dita excursió. També són òbra seva certs articles de l'*Enciclopedia Espasa*, y entre 'ls tals s'ha d'esmentar, com a treball que sobresurt, la biografía de Cervantes, el cap. x corresponent a la paraula «Quijote», y notes bibliogràfiques y crítiques referents a algunes de les noveles. Y encara puch esmentar un estudi referent a *El tocado femenino y sus vocablos en el Quijote* publicat en 1905 en una important revista barcelonina.[4]

Qui vulgui tractar quelcom de bibliografía valenciana no pot refugir de fullejar la magistral obra d'En Serrano y Morales[5] referent a les impremtes a Valencia;[6] y qui desitgi estudiar a fons la qüestió de Fernández de Avellaneda, forçosament tindrà de conèxer l'interessant treball del dit acadèmich corresponent, hont queda plenament demostrat que l'autor del Quixot imprès a Tarragona no fou 'l valencià Joan Martí;[7] y també es deure meu 'l dir que qui vulgui escriure de les primeres edicions que del famós

---

1. *Catálogo de la Exposición asturiana de Ediciones del Quijote*. (Oviedo, La Ovetense, 1905.)

2. Fou elegit acadèmich de número en 8 de maig de 1901, però haventse absentat de la nostra ciutat se'l féu corresponent en 3 de maig de 1902. Domiciliat novament a Barcelona se'l nomena altra vegada acadèmich de número, havent llegit el discurs de recepció el 8 de juny de 1924.

3. *Recuerdos de Cervantes en la Mancha* (Diario de Barcelona, 17, 24 y 31 de juliol y 7 d'agost de 1902). Y en el mateix periòdich se troba *Una lanza por Cervantes y otra por Avellaneda* (21 de maig de 1903); *Que no lo lean* (23 de febrer de 1905); *La edición del Quijote de Cortejón* (11 de maig de 1905) y *El centenario quijotesco* (4 de gener de 1906).

4. *La Ilustración Artística*. (Barcelona, 1.r de gener de 1905.)

5. Nombrat acadèmich corresponent el 3 de maig de 1902.

6. *Reseña histórica en forma de diccionario de las imprentas que han existido en Valencia*. (Valencia, F. Doménech, 1898-1899.)

7. *El Licenciado Alonso Fernández de Avellaneda, ¿fué Juan Martí?* (Rev. de Arch. Bib. y Mus., 1904, XI, pàg. 12, Madrid.

llibre de Cervantes s'imprimiren a la ciutat del Turia no oblidi l'important discurs *Cervantes y Valencia*.[1]

Desde 1902 que figura entre 'ls nostres acadèmichs corresponents l'actual director de la Biblioteca Nacional, En Francisco Rodríguez Marín,[2] y haig de dir que cap cervantista ha estat tan laboriós com ell. Passèu 'ls ulls pel centenar de títols de la seva producció y no podrèu menys de dir qu'es enorme, y faré present qu'en aquest nombre probablement la quarta part pertany a la bibliografía cerventina. Desde aquell treball imprès en l'Homenatge a Menéndez y Pelayo[3] vindicant a l'Universitat d'Osuna de les crítiques que li endreçà Cervantes[4] fins l'últim dels seus estudis cervantins,[5] en tots se veu l'home enamorat del nostre autor y l'erudit conexedor d'aquella època y d'aquells escriptors que donaren gros renom a les lletres castellanes. Llegiu 'ls treballs del nostre esmentat acadèmich corresponent intitulats *Cervantes estudió en Sevilla*, *La cárcel en que se engendró el Quijote*, *Cervantes y la ciudad de Córdoba* y *Nuevos documentos cervantinos*,[6] y en tots ells hi veurèu notes y dades interessants referents a la vida del nostre autor o bé a la seva familia; fullegèu les dues edicions del *Don Quijote* per ell anotades[7] o les d'algunes de les *Novelas ejemplares* comentades per ell,[8] y us admirarèu al veure 'l fort estudi allí exposat y la claretat ab que està dit; passèu 'ls ulls per *El Quijote y Don Quijote en América*, *El doctor Juan Blanco de Paz*, *El retrato de Cervantes* y *El*

---

1. *Memoria de los festejos celebrados por el Excmo. Ayuntamiento de Valencia para conmemorar el III centenario de la publicación del «Quijote»*. (Valencia, Vda. de E. Pascual, 1906.)
2. Elegit acadèmich corresponent en 3 de maig de 1902.
3. Madrid, Suárez, 1899.
4. *Cervantes y la Universidad de Osuna*.
5. *Ensaladilla*. (Madrid, Tip. de la Rev. de Arch. Bib. y Museos, 1923.)
6. Publicats, respectivament, el primer, a Sevilla en 1901; el segon, a Madrid en 1916, y 'ls dos últims, en el mateix lloch en 1914.
7. Madrid, La Lectura, 1911-1913, y Madrid, Tip. de la Revista de Arch. Bib. y Museos, 1916-17.
8. *Novelas Ejemplares*, de Cervantes (Madrid, La Lectura, 1914-17); *Rinconete y Cortadillo* (Sevilla, Díaz, 1905, y Madrid, Tip. de la Revista de Arch. Bib. y Museos, 1920); *La Ilustre Fregona* (Madrid, Tip. de la Revista de Arch. Bib. y Museos, 1917); *El Casamiento engañoso y Coloquio de los perros* (Tip. de la Revista de Arch. Bib. y Museos, 1918).

andalucismo y el cordobesismo de Cervantes,[1] y us enterarèu de coses interessants pertanyents al cervantisme. Y si cau a les vostres mans *El capítulo de los galeotes, El caballero de la triste figura y el de los espejos, El yantar de Alonso Quijano el Bueno* y *El modelo más probable del Don Quijote,*[2] veurèu sengles estudis comentant passatges quixotescos; y encara qu'en algun d'aquests treballs se trobi alguna idea per altre ja exposada, no per axò perden interès, car estan escrits tan agradosament, y l'eruditisme es tan abundós, sense ésser enfarfagador, qu'us resulten coses noves.[3]

L'eminent periodista Miquel S. Oliver fou nomenat acadèmich corresponent en 3 de maig de 1902, però alguns anys més tart, havent cambiat la seva residencia, y vingut a Barcelona, se 'l féu de número en la sessió del 24 de desembre de 1904, no arribant a llegir el discurs de recepció a que vénen obligats els dits acadèmichs segons els nostres estatuts. La seva obra cervantina es gran. En 1905 y 1915 va publicar un bon nombre d'articles en revistes y diaris tractant ja fets de la vida del autor del Don Quixot, ja notes referents a l'obra d'aquest.[4] Al meu entendre, el treball més important qu'ha fet es la *Vida y semblanza*

---

1. Impreses, respectivament, en Madrid, en la Tip. de la Revista de Arch. Bib. y Museos els anys 1911 y 1915-1917.

2. Impreses, respectivament, a Madrid en la Tip. de la Revista de Arch. Bib. y Museos, els anys 1912, 1915, 1916 y 1918.

3. Encara 's poden esmentar els insteressants estudis : *El Loaysa de El Celoso Extremeño* (Sevilla, 1901); *En qué cárcel se engendró el Quijote* (Sevilla, 1905); *Cervantes en Andalucía* (Sevilla, 1905); *Chilindrinas* (Sevilla, 1906); *Burla burlando...* (Madrid, 1914); *Una joyita de Cervantes* (Madrid, 1914); *Glosa al discurso de las armas y las letras, del «Quijote»* (Madrid, 1915); *Los modelos vivos del Don Quijote de la Mancha : Martín Quijano* (Madrid, 1916); *¿Se lee mucho a Cervantes?* (Madrid, 1916); *El apócrifo secreto de Cervantes* (Madrid, 1916); *Don Quijote en América en 1607* (Madrid, 1921); *Gracioso romance en que se quexa Sancho Pança a su amo Don Quixote* (Madrid, 1921); *Quixotesco cartel de desafío fechado en el Toboso, año de 1641* (Madrid, 1922), y *Ensaladilla* (Madrid, 1923).

4. Heus aquí alguns dels articles publicats : *El centenario del «Quijote»* (Barcelona, La Veu de Catalunya, 11 de desembrede 1903); *El Centenari del Quijote* (Barcelona, Ilustració Catalana, 22 de gener de 1905); *Cervantes en Valladolid* y *Las mujeres del Quijote* (Barcelona, La Ilustración Artística, 1.r de gener y 8 de maig de 1905); *Cervantes y Cataluña, Ingadaciones cervantinas, Cervantes en Sevilla* y *Tres épocas de Cervantes* (Barcelona, La Vanguardia, 24 d'abril, 1 y 8 de maig, 7 d'agost y 2, 9, 16, 23 y 30 d'octubre de 1915); *Crónicas fugaces* (Barcelona, La Ilustración Artística, 5 de juliol de 1915), y *La estela del Quijote* (Madrid, A B C, 5 de maig de 1916).

de Miguel de Cervantes,[1] obra capdal en el seu gènere, per quant al escríurela va pensar qu'havía de fer text agradable, que no cansés, que no estigués ple de notes y documents acreditatius de lo que'ns diu 'l biògraf.

En 3 de maig de 1902 va ésser nomenat acadèmich corresponent En Leopolt Eguilaz y Yanguas, molt conegut pels seus estudis orientalistes. En l'homenatge que's féu a En Menéndez y Pelayo, ab motiu del vigèssim any del seu professorat,[2] s'hi veu un interessant treball intitulat *Notas etimológicas a El Ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*, hont s'analisen una trentena de veus aràbigues que's llegexen en la dita novela.

També 'l pulcre y elegant escriptor Frederich Rahola[3] ens ha dexat, entre 'l sens fi d'articles publicats en diverses revistes tractant assumptes de sociología, historia, economía y literatura, tres petits treballs cervantins, y són *Un pequeño comentario al Quijote*,[4] *Cervantes y América*[5] y *Cervantes y el iberismo*.[6]

En classe de corresponent cridàreu a formar part d'aquesta Academia al distingit hispanòfil Eugeni Mele,[7] y cal dir que, a part dels molts mèrits que té adquirits com a conreador de l'Historia de la Literatura Espanyola, els cervantistes, especialment, li deuen agrahiment pels diversos treballs que, dedicats al eminent alcalaí, ha donat a l'estampa, com *Miguel de Cervantes y Antonio Veneziano*,[8] qu'es una pàgina de biografía cervantina, uns comentaris a un estudi d'En Dobelli, referents a la *Commedia* y al Quixot,[9] uns altres tractant dels més celebrats dels llibres de Cervantes y Manzoni,[10] y, finalment, d'alguns versos de

---

1. Barcelona, Montaner y Simón, 1916.
2. Vègis la nota n.º 3 de la pàg. 31.
3. Va llegir el discurs de recepció en 24 de juny de 1902.
4. *La Ilustración*. (Barcelona, 23 d'abril de 1882.)
5. *Mercurio*. (Barcelona, 1.r de juny de 1905.)
6. *Mercurio*. (Barcelona, 27 d'abril de 1916).
7. Elegit acadèmich corresponent en 6 de desembre de 1902.
8. *Revista de Arch. Bib. y Museos*. (Madrid, 1914.) Hi ha tiratge a part.
9. *Una scena della Commedia e una del Don Chisciotte* (Revista Crítica de Hist. y Liter. Esp. Port. e Hispano-Americanas. Oviedo, març 1898.)
10. *A proposito di alcuni giudizi sul «Don Quijote»* (Fanfulla della Domenica, XXVIII, n.s 9 y 10; Roma, 1906.) Hi ha tiratge a part.

de poetes italians en el més celebrat dels llibres cervantins.[1]

Del nostre corresponent a Manresa, En Leonci Soler y March,[2] senyalaré una breu nota que's llegeix en un número únich que, ab el títol de *Cervantes y Manresa*, va publicarse a la dita ciutat el dia 8 de maig de 1905. En la dita nota 's demostra la popularitat que tenía en la nostra terra 'l famós heroy paladí.

L'incansable director de la *Revue Hispanique*, l'eminent catalanòfil Foulché-Delbosc,[3] no podía dexar de figurar aquí, però hi està en qualitat de traductor, de crítich y de bibliògraf. El dit acadèmich corresponent ha fet passar al francès la més original y una de les més filosòfiques de les noveles cervantines,[4] versió formosa y justa, la qual va acompanyada d'una introducció hont s'estudien les varies traduccions que d'*El Licenciado Vidriera* s'han fet en la llengua de Molière. Y com si axò fos poch, passèu 'ls ulls pels índexs de l'esmentada revista, y trobarèu un sens fi de notes crítiques hont se demostra un estudi aciensat de l'obra del escriptor castellà.

El nom del malahurat hispanista y ferm catalanòfil Alfret Morel-Fatio[6] no podía mancar en aquesta llarga llista de treballadors intelectuals. Podrà dirse que no ha fet una obra fonamental dedicada a estudiar a Cervantes, però sí s'ha de reconèxer qu'en molts dels seus treballs hi ha quelcom de cervantí, y fins alguns articles dedicats a aquest tema. Fullegèm el *Journal des Savants* dels anys 1917 y 1920 hi trobarèm notes crítiques al *Catàleg de la Col-*

---

1. *Di alcuni versi di poeti italiani nel «Don Quijote»*, publicat en la Rassegna Critica, l'any 1901.
2. Elegit acadèmich corresponent en 6 de desembre de 1902.
3. Elegit acadèmich corresponent en 17 de gener de 1903.
4. *Le Licencié Vidriera* (París, H. Welter, 1892).
5. No esmentaré els articles de crítica d'obres signats pel nostre acadèmich corresponent, però sí les notes d'estudi, comunicacions, etc., que figuren en la dita Revista : *Une prétendue édition de la première partie de «Don Quichotte» anterieure à 1605* (any 1897, n.º 12), ab colaboració ab En Fitzmaurice-Kelly; *Les traductions turques du «Don Quichotte»* (1898, n.º 16); *Étude sur «La Tía Fingida»* y *«Puesto ya el pie en el estribo»* (1899, n.º 19); *Le plus ancienne œuvre connue de Cervantes* (1899, n.º 20); *Deux gloses de «Puesto ya el pie en el estribo»* (1901, n.s 25-28) y *Cervántica* (1911, n.º 68).
6. Elegit acadèmich corresponent el 17 de gener de 1903.

lecció cervàntica Bonsoms; si passèm els ulls per *Bulletin Hispanique*[1] hi veurèm uns estudis dedicats al llibre d'En Fernández de Avellaneda, als cardenals Acquaviva y Colonna y a un text del *Don Quijote*; y en altres revistes també podrèm donar ab algun treball de crítica pertanyent a l'obra cervantina.[2]

En 8 de febrer de 1903 va llegir el discurs reglamentari per a pendre part en les tasques d'aquesta Corporació l'ilustrat arqueòlech y crítich N'Antoni Elías de Molins.[3] La seva producció es gran, però aquí solament correspon esmentar els seus treballs cervantins, y aquests són *Una nota al Quijote*,[4] hont tracta d'En Pere Roca Guinart, y una nota crítica de la primera obra cervantina que vaig donar a l'impremta.[5]

En 12 de desembre de 1903 se nomenà acadèmich corresponent a En Magí Morera Galicia. Certament qu'en les seves delicades poesíes, axí les escrites en la llengua de fra Lluís de Leon com en la d'Ausias March, no's troba res referent a Cervantes, però 'l que probablement molts no recorden es qu'en la nit del 9 de maig de 1905 se va representar al teatre dels Camps Elíseus, de Lleyda, una comedia en quatre actes inspirada en el govern de Sanxo en l'Ínsula Barataria,[6] y l'escenificació dels capítols 32-55 de la segona part del *Don Quijote* fou obra del esmentat poeta.

Tampoch dexaré d'esmentar al celebrat hispanòfil txech Antoni Pikhart,[7] traductor de la més celebrada de les obres de Cervantes,[8] y 's veu que no'n va quedar cansat del dit treball, per quant, als pochs anys, publicava en tres volums

---

1. *Le «Don Quichotte» d'Avellaneda* (1903), *Cervantes et les cardinaux Acquaviva et Colonna* (1906) y *Duelos et quebrantos* (1915). Cal dir que anteriorment havía tractat aquest tema en el llibre *Études sur l'Espagne*. (Paris, Bouillon, 1904.)

2. En *Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen* de Brunswick, hi va publicar en 1906 un estudi ab el títol de *Cervantes et le troisième Centenaire du «Don Quichotte»*.

3. En 9 de gener de 1877 fou elegit acadèmich honorari.

4. *Revista de Arch. Bib. y Museos.* (Madrid, 1897.)

5. *Revista crítica de Historia y Literatura.* (Oviedo, 1901.)

6. *Un desgobernado gobernador.* (Lleyda, Sol & Benet, 1905.)

7. En la sessió de 28 de desembre de 1903 fou elegit acadèmich corresponent.

8. *Don Quijote de la Mancha.* (Praha, J. Otty, 1898.)

les noveles exemplars, si bé haig de dir qu'unes quatre no les ha traduit per enter, sinó que n'ha fet un breu resum.[1]

El nostre acadèmich corresponent En Pere Torres Lanzas[2] ha fet un gran bé als cervantistes publicant íntegrament l'informació feta per Cervantes referent als actes portats a cap per ell en el captiveri y abans al servey del Rey. Aquesta informació sempre s'havía publicat fragmentariament, y fins en 1905 no va transcriures tota,[3] ab la cura que posa en tots els seus treballs el dit acadèmich.

Els vostres sufragis elegiren en 4 de maig de 1906 a En Salvador Sanpere y Miquel per a formar part d'aquesta Corporació, y en 14 de juny de 1908 va complir el deure reglamentari per a pendre seyent entre vosaltres. No tinch de recordarvos l'obra del eminent historiògraf y crítich, per quant no s'oblida, però sí haig d'esmentar un treball que no pertany a les disciplines objecte de la seva predilecció, com es l'estudi publicat en una revista barcelonina, hont senyalava l'influencia platònica en la *Galatea*[4] de Cervantes.

En 1908 se nomenà acadèmich corresponent al actual Secretari de la R. Academia de Jurisprudencia y Legislació a Madrid, N'Adolf Pons y Umbert.[5] La seva obra pertany al estudi de les ciencies morals y polítiques, però, en ésser nomenat per a ocupar un dels seyents vacants en la dita Real Academia, féu 'l discurs reglamentari d'entrada llegint un treball interessant, en el qual, sense claudicar dels seus estudis, prengué per punt de mira 'l més famós dels llibres cervantins, y va tractar de *El ideal de justicia de Don Quijote de la Mancha*,[6] fent veure clarament l'hermós pensament que, referent a aquesta idea, tenía 'l fantàstich cavaller.

L'eminent lusità Teòfil Braga figura en la llista dels acadèmichs corresponents desde l'any 1908;[7] y aquí també dech esmentarlo, per quant en la revista madrilenya *La*

---

1. *Poučné Povídky*. (Praze, J. Otty, 1903.)
2. Elegit acadèmich corresponent en 23 d'abril de 1904.
3. Publicada en la *Revista de Arch. Bib. y Museos*, IX, n.º 5, maig de 1905.
4. *Cervantes y Platón*. (Cervantes, 1872, n.º 3.)
5. En la sessió de 23 de maig de 1908 se'l féu acadèmich corresponent.
6. Madrid, Reus, 1922.
7. Fou elegit en la sessió de 31 de desembre.

Academia hi va publicar, en 22 d'abril de 1877, una poesía ab el títol de *O riso de Cervantes*, y en la sessió celebrada a la Academia Real das Sciencias, de Lisboa, en 9 de maig de 1905, va llegirhi un treball tractant de qui pot ésser En Fernández de Avellaneda,[1] el qual, segons el celebrat crítich português, no fou altre que Luperci Leonardo de Argensola.

Tots aquells qu'han seguit pas a pas los estudis que, referents a la nostra terra, s'han escrit al estranger no 'ls ha d'ésser nou 'l nom de Bernat Sanvisenti,[2] però ara tinch de citarlo com autor d'una nota intitulada *Il passo più oscuro del Chiciotte*,[3] que no és altra cosa qu'un anàlisi de les paraules que Cervantes posà en boca del capellà Pero Pérez al tractar del autor del nostre excels llibre de cavalleríes *Tirant lo Blanch*.[4]

En 16 de febrer de 1913 va celebrar aquesta Academia la recepció d'En Ramon D. Perés, autor d'interessants estudis corresponents a les literatures hispàniques y d'importants llibres de poesíes, sempre acurades; però ara tinch d'esmentar alguns dels seus articles de crítica, escrits, com tots, en elegant estil. Els primers treballs pertanyents a bibliografía cervantina deguts al nostre acadèmich se publicaren en *La Vanguardia* a últims del segle passat, tractant de la traducció anglesa que del *Don Quijote* féu Shelton, probablement en 1612, y la magnífica edició de la dita novela editada per En Fitzmaurice-Kellly; però en el *Diario de Barcelona*[5] se veuen els següents, que ja d'una manera directa ja indirectament tracten d'assumptes pertanyents al benemèrit escriptor d'Alcalà, y són: *Dos discuros académicos*, *Libros de caballerías*, *Dos libros de Menéndez y Pelayo* y *En torno a un enigma*, articles tots ells que demostren profont conexement de la literatura castellana. També es una nota cervantina la contestació

---

1. *Quem foi o auctor de segundo Don Quixote?*
2. Elegit acadèmich corresponent en la sessió de 6 de febrer de 1912.
3. *Revista de Filología Española*. (Madrid, 1922; IX, pàg. 61.)
4. «Con todo eso os digo, que no merecía el que lo compuso, pues no hizo tantas necedades de industria, que le echaran a galeras para todos los días de su vida». (*Don Quijote*, I, cap. 6.)
5. Vègis els números corresponents al 23 de maig y 8 d'agost de 1907, 29 d'octubre y 5 de novembre de 1908 y 11 de febrer de 1909.

feta en nom de l'Academia al discurs de recepció de N'Apeles Mestres al tractar de *El color en el Quijote.*

Del delicat poeta mallorquí Joan Alcover[1] tinch d'esmentar un discurs que féu quan el tercer Centenari del Quixot. No he pogut veure cap exemplar del dit treball.

L'eminent professor de l'Universitat de Torí, N'Artur Farinelli,[2] ve a continuar aquesta llarga llista de representants forasters en la nostra Corporació. No tinch de recordar la seva obra enciclopèdica dedicada a bibliografía, historia de la Literatura y altres temes referents a les belles lletres, no dedicats exclusivament al seu país, sinó que també tractà ab ferma y sòlida competencia de temes pertanyents a altres llengües com l'alemanya, castellana, catalana y francesa. Com se pot compendre, entre l'immensa labor del eminent hispanòfil, algun treball estarà dedicat al nostre autor, y tinch de dir que si bé aquests són pochs en nombre, són valuosíssims en qualitat, per quant, llegit el discurs que pronuncià a Zurich en 1905, hont ens parlà del heroy manxech y de l'obra de Cervantes, no 's pot menys que celebrar la profunditat de pensament del polígraf italià.[3] Passèm els ulls per *La vita è un sogno*[4] y veurèm que, analisant la filosòfica comedia de Calderon, escriu inspirats comentaris a textos cervantins, y hont s'admira un treball també mestre, es en el comentari espiritual qu'ha dedicat a l'obra pòstuma de Cervantes.[5]

Al tractar d'aquella publicació que feya l'Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera he dit qu'hi havien alguns articles un xich massa exaltats, y un d'ells foi l'intitulat *La Reparación*,[6] hont se deya qu'era una ignominia per a Tarragona l'haverse publicat en la dita ciutat el Quixot d'En Fernández de Avellaneda. Jo crech que no n'hi havía per tant, y axí 's veu qu'ho va entendre un ilustre tarragoní, qu'actualment forma part d'aquesta Corporació, En Joseph

---

1. Acadèmich corresponent desde 'l 28 d'abril de 1913.
2. En 28 d'abril de 1913 se'l nomenà acadèmich corresponent.
3. *Cervantes zur 300 jährigen Feier des «Quijote»*. (München, Allgemeinen Zeitung, 1905.)
4. Torino, Fratelli Bocca, 1916; vol. I, pàgs. 213-223.
5. *El último sueño romántico de Cervantes.*
6. Publicat en el número pertanyent al 23 d'abril de 1872.

Pin y Soler,[1] contestant al autor del dit article desde *La Renaixensa*;[2] al mateix temps li feya veure que no tot l'estil de Cervantes es d'or de lley, com sol dirse.

Un dels més forts hispanistes del nostre temps ha estat el que fou catedràtich de Literatura espanyola a Liverpool, y més tart professor de la Càtedra «Cervantes» a Londres, En James Fitzmaurice-Kelly.[3] La seva obra cervantina sols mereix elogi, car va ensenyar que l'ésser cervantista no vol dir ser un exaltat ni caure en un «chauvinisme cervàntich». Tota l'obra seva es equilibrada : la seva biografía de Cervantes, publicada en 1892,[4] es una de les més serioses que s'han escrit, com també ho es la donada al públich aquests últims anys,[5] si bé en aquesta hi manca la crítica de les obres; la seva edició del Quixot, avalorada amb interessants notes referents a variants d'altres edicions[6] es admirable; dirigí una colecció de les obres de Cervantes en anglès ab erudits pròlechs,[7] y en Academies y en revistes va tractar moltes vegades referent a l'obra del esmentat escriptor castellà.[8]

En virtut del acort pres en 30 de maig de 1914 nombrareu al cronista gallech Manuel Amor Meilan acadèmich corresponent, y jo haig d'esmentarlo com a autor d'una oda *A Cervantes* publicada en *El Noticiero Universal*, de la nostra ciutat, en 7 de maig de 1905.

Fullejant l'interessant revista *Joventut* hi he trobat un estudi, firmat per En Ramon Miquel y Planas,[9] en el

---

1. La data d'entrada fou 'l 15 de febrer de 1914.
2. *Lletra d'avuy y notas d'ahir.* (La Renaixensa (Barcelona), XIX, pàgs. 81-90.)
3. Elegit acadèmich corresponent en 14 de març de 1914.
4. *The life of Miguel de Cervantes Saavedra.* (London, Chapman and Hall, Ltd., 1892.)
5. *Miguel de Cervantes Saavedra.* (Oxford, 1917.)
6. Imprès en 1898-99 a Edimburg per T. A. Constable y editat a Londres per David Nutt.
7. *The complete works of Miguel de Cervantes Saavedra.* (Glasgow, Gowans & Gray, 1901-1903.)
8. *Cervantes and Shakespeare* (London, 1916). Solament en la *Revue Hispanique* hi ha 'ls següents estudis : *Notes sur la bibliographie française de Cervantes* (1894, n.º 3); *A note ou «El Licenciado Vidriera»* (1897, n.º 10); *Une prétendue édition de la première partie de «Don Quichotte» anterieure a 1605* (1897, n.º 12); *A Roumanian translation of «Don Chichotte»* (1899, n.º 18), y *Don Quixote in Gujerati and Japanese* (1900, n.s 23 y 24).
9. Va llegir el discurs de recepció en 19 de juliol de 1914.

qual ens fa saber que les edicions del tantes vegades citat llibre cervantí hont la part tipogràfica y artística ha sobresurtit de manera esplendorosa han estat fetes en la nostra terra, y que dos fills d'aquesta, En Rius y En Nobas, han fet, respectivament, la millor bibliografía cervantina y 'l millor bust del eximi escriptor.[1] Y, al contestar al meu discurs de recepció a aquesta Academia,[2] feya observar que Diderot probablement que s'inspirà en Cervantes en algun passatge de *Jacques le fataliste et son maître.*

Una de les obres més serioses que va produir el tercer Centenari del famós llibre cervantí fou *La Filosofía del Derecho en el Quijote,*[3] d'En Carreras y Artau.[4] Algú sols hi veurà un llibre fet a base de paperetes, però cal dir que si no 's coneix l'assumpte, si no's domina la materia de que's vol tractar, poch fa qu'un tingui un gros capdal d'aquelles, el cas es saberles ordenar y fer l'escrit agradable; y axò es el qu'ha fet el nostre acadèmich. Però encara hi ha més, perque qualsevol passatge de l'inspirada novela li donà peu per a tractar d'un tema jurídich, y axí veyèm qu'algunes vegades comenta 'l passatge cervàntich ab textos d'altres escriptors contemporanis del nostre autor, y altres referma l'idea exposada ab les doctrines de legistes, sociòlechs y antropòlechs moderns; per axò comprench que són justes les paraules que digué En Canalejas, pronunciades en solemnial sessió, al qualificar de «monumental estudio» el llibre fet pel nostre consoci.[5]

El 19 de maig de 1918 va nomenarse acadèmich corresponent a En Francesch Martínez y Martínez, possehidor d'una important colecció cervantina, y, al ensemps, autor y editor de diversos treballs qu'entren de ple en la bibliografía del celebrat escriptor alcalaí. Llegiu *San Francisco, Cervantes y Valencia*[6] y veurèu l'intens amor que sent per

---

1. *Cervantisme català.* (Joventut, IV, n.s 276 y 277; Barcelona, 1905.) Hi ha tiratge a part.
2. Barcelona, Imp. de la Casa Provincial de Caritat, 1917; pàg. 75.
3. Gerona, Carreras y Mas, 1905.
4. Va llegir el discurs d'entrada en 17 de març de 1918.
5. *El Ateneo de Madrid en el III Centenario de la publicación de El Ingenioso Hidalgo D. Quijote de la Mancha.* (Madrid, Rodríguez, 1905; pàg. 442.)
6. *Fiestas cervantinas : Terciario-Franciscanas que celebra la V. O. T. de Valencia en conmemoración del III Centenario de la muerte del que fué*

la seva terra, pel més altruista dels sants y per l'autor del Don Quixot; passèu 'ls ulls per les interessants notes biogràfiques referents al procurador d'En Cervantes en terra valenciana, En Melcior Valenciano de Mendiolaza,[1] y observarèu com, ab tot y anar detallant la vida del dit apoderat, se li escapen, sense volerho, qualques notes cervantines, les quals demostren resultat d'infinites lectures, y cosa igual a l'esmentada ho trobarèu en altres dels seus estudis. Però no 's contenta 'l dit acadèmich publicant solament treballs sortits de la seva ploma, sinó que reprodueix llibres y fulletons qu'avuy dia són més que difícils llur adquisició, com, per exemple : els llibrets de les falles que's feren en el Tros Alt y carrer de Ruzafa en 1864 y 1905,[2] respectivament, festes que demostraren, una vegada més, la popularitat del heroy manxech y la del seu inseparable escuder; les cartes escrites entre En Mayans y En Pellicer, tractant d'assumptes cervantins;[3] una magnífica edició de la comedia de Guillèm de Castro, extreta del *Curioso impertinente*,[4] y altres fascicles, tots ells interessants,[5] fan que sien les obres per ell editades enveja dels bibliòfils y dels bons coleccionistes de rareses bibliogràfiques, y dich axò per quant vos fa saber la justificació del tiratge, y veurèu que no arriben a cent dèu exemplars. Cosa curiosa es *El Folklore valenciano en el Don Quijote*,[6] hont comenta un passatge de la dita novela y l'admirable estudi hont desfà la conjectura insinuada pel erudit escriptor, referent a ésser l'autor del *Don Quijote* apòcrif el celebrat dramaturch Guillèm de Castro.[7] Tot axò qu'he esmentat es ben poca cosa si 's compara ab la fexugosa tasca

---

uno de sus más insignes y gloriosos Hermanos, Miguel de Cervantes Saavedra. (Valencia, Escuela Tip. Salesiana, 1918.) Hi ha edició a part impresa per Fills de F. Vives Mora en 1919.

1. *Melchor Valenciano de Mendiolaza, jurado de Valencia y procurador de Miguel de Cervantes Saavedra, Bartolomé y Lupercio Leonardo de Argensola y General de la Duquesa de Villa-Hermosa.* (Valencia, Hijos de F. Vives Mora, 1918.)

2. Reimpreses per Manuel Pau, en 1908.

3. *Juan A. Mayans y Siscar y Juan A. Pellicer y Saforcada. Cartas cervantinas.* (Valencia, Hijos de F. Vives Mora, 1917.)

4. *El curioso impertinente*, comedia en cuatro jornadas. (Valencia, M. Pau, 1908.)

5. *De Don Quixot a Cervantes.* (Valencia, Fill de F. Vives Mora, 1922.)

6. Valencia, Hijo de F. Vives Mora, 1922.

7. *Don Guillen de Castro no pudo ser el falso Alonso Fernández de Avellaneda.* (Valencia, Hijos de F. Vives Mora, 1921.)

que representa l'haver portat a terme la traducció en valencià de la més genial de les obres cervantines.

L'eximia escriptora Blanca de los Ríos[1] forma part de la nostra Academia desde l'any 1920. Ella es l'autora de dos treballs, els quals cridaren l'atenció dels cervantistes: fou, el primer, dedicat al llibre de Fernández de Avellaneda, deduint que bé pot ésser obra del comediògraf Tirso de Molina,[2] y, en el segon, ens vol demostrar que Cervantes va estudiar a la famosa Universitat de Salamanca.[3] Al meu entendre, ni l'apòcrif *Don Quijote de la Mancha* es treball del famós frare de l'Ordre de la Mercè, ni l'autor de la més celebrada de les noveles castellanes fou alumne de la dita Universitat. Abdós treballs estan tan ben exposats, y acompanyats de tanta erudició, que, ab tot y no convèncer, fan suspendre la negativa. Alguns anys més tart, y ab motiu del tercer Centenari de la mort del genial escriptor, se celebraren unes festes a Sevilla dedicades a commemorar el dit aniversari, y aleshores la distingida escriptora donà una conferencia en la dita ciutat desenrotllant el tema *Sevilla, cuna del Quijote*,[4] y a l'Ateneo de Madrid va llegirne una altra, en 17 de maig de 1916, hont va tractar dels grans mites de l'edat moderna, no dexant de parlar del heroy manxech.[5]

El professor de l'Universitat de Berkeley, En Rudolf Schevill,[6] es un dels pochs nort-americans que sent veneració per Cervantes. El nostre acadèmich corresponent publica, ab En Bonilla y San Martín, una colecció de les obres del esmentat eminent novelista,[7] havent donat a l'estampa quinze volums ab interessant comentari. També, en el

---

1. En la sessió de 9 de març de 1920 fou elegit acadèmich corresponent.

2. *Algunas consideraciones sobre el «Quijote» de Avellaneda.* (La España Moderna; Madrid, maig y novembre de 1897 y abril de 1898.)

3. *¿Estudió Cervantes en Salamanca?* (La España Moderna; Madrid, abril y maig 1899.)

4. Sevilla, Arévalo, 1916.

5. Publicat per les Oficines del Centro de Cultura Hispanoamericana.

6. Fou elegit acadèmich corresponent en la sessió de 6 de juny de 1920.

7. *Obras completas de Miguel de Cervantes Saavedra.* (Madrid, Rodríguez, 1914-1923.) Comprenen actualment *Galatea, Persiles y Segismunda, Comedias y Entremeses, Viaje del Parnaso, Poesías* y tres volums de les *Novelas Ejemplares.*

seu magistral estudi *Ovid and the renascence in Spain*[1] ens senyala reminiscencies de les *Metamorfosi* en el *Persiles*. En la *Revue Hispanique*[2] hi publicà un breu treball senyalant un passatge de *El Crotalón*, que bé podía inspirar al nostre autor certes idees per a la seva noveleta *El curioso impertinente*. A més d'això va sortir, en 1919, un volum ab el títol de *Cervantes*,[3] hont s'estudía detalladament, y pas a pas, l'obra del més celebrat dels escriptors castellans.

En el *Butlletí de l'Orféó Català*, corresponent al mes de juny del any 1905, se veu un article intitulat *L'ópera cervantina*, signat per En Carreras Bulbena.[4] Com compendrèu, l'haverse publicat en la dita revista 'ns demostra que no es un treball hont se vegin totes les obres musicals representatives en les quals hi surti 'l famós cavaller manxech, per quant això es materia per a un llibre, però sí esmenta algunes de les escrites en el segle XVIII.

El nostre acadèmich Lluís Carles Viada y Lluch[5] també té un lloch en aquesta llarga llista d'admiradors de Cervantes. Recordo d'ell un seriós article publicat en *El Correo Catalán*, demostrant l'entusiasme que sentía l'autor de *La vida es sueño* vers l'immortal escriptor alcalaí;[6] en 1914 va donar a l'estampa una acurada edició dels *Entremeses* cervantins[7] y d'altres que l'hi han estat atribuits; pochs anys després una nova edició de la *Galatea*,[8] feta ab tanta pulcritut com la dels esmentats «entremesos», y en el *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*[9] d'aquest any va publicar un estudi ab el títol de *L'estampa barcelonina d'En Pere i d'En Pau Malo davant la rectoría del Pi : Una conjectura cervàntica*. Com podrà compendres l'impremta que'ns diu que visità Cervantes a la nostra ciutat fou la d'En Malo,

---

1. *University of California*. Publication in Modern Philology. (IV, n.º 1, 1913.)
2. *Revue Hispanique* (New York - Paris, XXII, 1910.
3. *Master Spirits of Literature*. (New York, Duffield & Cny, 1919.)
4. En 27 de juny de 1920 va llegir el discurs d'entrada.
5. Va celebrarse la recepció d'aquest acadèmich numerari en 5 de març de 1921.
6. *Calderón propagandista del Quijote*. (El Correo Catalán, Barcelona, 6 de maig de 1905.)
7. Barcelona, Editorial Ibérica, 1914.
8. Barcelona, E. Domènech, 1916.
9. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1923; pàgs. 225-237.

donat el cas que visités una impremta, y com, per desgracia, encara no 's pot precisar ab dates fixes l'època en que 'l dit escriptor estigué en la nostra ciutat, heus aquí perque hi posa 'l subtítol de «una conjectura cervàntica».

El dexeble predilecte d'En Menéndez y Pelayo, N'Adolf Bonilla y San Martín,[1] no podía dexar de figurar aquí. No es molt nombrosa la seva bibliografía vers Cervantes, però sí interessant y variada, per quant no tardarà molt en haver analisat totes les obres del esmentat escriptor. Dich axò, recordant l'edició de les obres completes del eminent alcalaí qu'està en curs de publicació, havent donat a l'estampa uns quinze volums, hont se troben *Persiles y Sigismunda, Galatea, Viaje del Parnaso, Comedias y Entremeses, Poesías* y *Novelas Ejemplares*;[2] en el novenari que l'Atenèu de Madrid va dedicar en 1905 a Cervantes, va llegir un treball, de bona doctrina, tractant del famós llibre cervantí y 'l pensament espanyol.[3] Ha estudiat, també, l'envitricolat assumpte de qui pot ésser l'autor de *La Tía Fingida*,[4] noveleta que, com tots sabèu, ha estat atribuida al autor d'altres quadrets realistes celebrats per la crítica. Esmentaré, també, un altre estudi referent a les teoríes estètiques de Cervantes, petit treball que sembla la síntesi o resum d'un llibre. Es molt interessant la nota publicada en la revista *Ateneo* referent a que poden ésser els *Bancos de Flandes*[5] que's llegeix en els textos del Quixot y *Rinconete y Cortadillo*, y a més de lo qu'he esmentat, encara trobariem en *Cervantes y su obra*[6] altres estudis hont se veu la seva forta erudició.

El professor de l'Universitat Central, N'Americo Castro, fou nomenat acadèmich corresponent en 30 de juny de 1921,

---

1. Elegit acadèmich corresponent en la sessió de 30 de juny 1921.
2. Vègis la nota n.º 7 de la pàg. 42.
3. *El Ateneo de Madrid en el III centenario de la publicación del Ingenioso Hidalgo Don Quijote de la Mancha.* (Madrid, B. Rodríguez, 1905; pàgs. 317-.336) Hi ha tiratge a part.
4. *Archivo de Investigaciones Históricas.* (Madrid, juliol i agost de 1911.) Després formant un volum (Madrid, V. Suárez, 1911).
5. *Biblioteca Ateneo,* Madrid, 1910.
6. Madrid, Beltrán, 1916. Aquest volum comprèn diversos treballs cervantins, com : *Don Quijote y el pensamiento español, Los bancos de Flandes, Las teorías estéticas de Cervantes, Los pícaros cervantinos, ¿Qué pensaron de Cervantes sus contemporáneos?* y *La Tía Fingida.*

y si bé ha escrit molt referent a diversos assumptes de literatura castellana, no sé qu'hagi tractat de Cervantes en altre lloch qu'en l'amfiteatre Guizot de la Sorbona, hont va donar una conferencia en 24 de novembre del any passat, tractant del pensament y la moral de Cervantes.

El director de la *Revista de filología española*, En Ramon Menéndez Pidal,[1] ha publicat un treball, seriós y erudit, com tots els seus, hont estudía *Un aspecto en la elaboración del «Quijote»*.[2] Senyala, ab claretat, algunes de les fonts que pogué tenir present Cervantes al escriure la seva novela Don Quixot, y aquell famós *Entremés de refranes*, atribuit al escriptor alcalaí per En Castro, fou una de les principals obres que recorda, com no podía oblidar els *Romansos*. També fa present l'erudit acadèmich que no es l'esmentat llibre una obra cavalleresca a la moderna, com sembla que Cervantes cita qu'han d'ésser les noveles d'aquest gènere, sinó qu'aquest es el *Persiles y Sigismunda*, ço es: l'últim somni romàntich, com ha dit ab frase gràfica l'eminent Farinelli.

El bibliotecari del British Museum, Henry Thomas,[3] figura aquí pels seus treballs pertanyents a bibliografía cervantina, treballs seriosos tots ells; axí 'l Catàlech referent a les obres que del escriptor alcalaí 's troben a la Biblioteca del dit establiment,[4] com per aquell interessant estudi publicat en la *Revue Hispanique*[5] referent al llibre *The Spanish Decameron*[6] d'En Roger Lestrange, hont se troben traduides al anglès cinch noveletes de Cervantes.

Els més de vosaltres conexèu la labor del actual director de la Biblioteca del Seminari de la nostra ciutat, com a crítich y bibliògraf de les lletres catalanes, però, ara, ultra esmentarlo com a conreador en aquestes dos branques de

---

1. En la sessió del 30 de juny de 1921 se'l va elegir acadèmich corresponent.
2. Discurs llegit al *Ateneo Científico, Literario y Artístico de Madrid* ab motiu de l'inauguració dels curs 1920-21.
3. Va ésser elegit acadèmich corresponent en la sessió de 30 de juny de 1921.
4. British Museum, *Catalogue of Printed Books. Cervantes.* (London, William Clowes & Sons, Ltd., 1908.)
5. *Bibliographical notes.* (Revue Hispanique, New York - Paris, 1919.)
6. *The Spanish Decameron.* (London, Simon Neale, 1687.)

les belles lletres, tinch de citar el nom d'En Jaume Barrera,[1] com a poeta castellà, per quant en la revista barcelonina *La voz de la tradición*[2] va publicarhi tres sonets dedicats a honorar els personatges més importants del Quixot. No es aquest l'únich nombre de bibliografía cervantina corresponent al nostre acadèmich, ja que, ab el pseudònim de «Quirze d'Oliva», he vist, en el diari *El Correo Catalán*,[3] una breu nota marginal a un passatge del capítol VI de la primera part del tantes vegades esmentat llibre de Cervantes.

Deuen els cervantistes, al erudit director de la Biblioteca Menéndez y Pelayo, una interessant nota bibliogràfica referent a un exemplar del Quixot que pertangué al celebrat polígraf santanderí.[4] Aquest insigne historiador de la Literatura espanyola 'm digué que tenía un volum de l'edició barcelonina que del esmentat llibre havía imprès en Matevat en 1617, y, segons el nostre acadèmich corresponent En Miguel Artigas,[5] en el dit volum solament hi ha 'l primer plech de la citada edició, per quant tot l'altre text pertany a l'impressió tarragonina del d'En Fernández de Avellaneda.

No podía mancar en la llista dels acadèmichs corresponents el nom del ilustre catalanòfil Alfret Giannini,[6] qui va publicar, en 1912, un volum ab el text italià de sis noveletes de Cervantes,[7] traducció feta ab cura y avalorada ab un breu estudi referent a cada una de les dites noveles. Alguns anys després ha donat a conèxer una nova traducció del Don Quixot,[8] ab notes y comentaris, edició interessant per molts conceptes y que demostra una vegada més l'afinitat de la llengua del Dant y la de fra Lluís de León.

No fa molt que féreu acadèmich corresponent a En Joseph de la Torre y del Cerro,[9] arxiver de la Delegació d'Hi-

---

1. En 30 d'abril de 1922 va llegir el discurs de recepció.
2. *Gráfico Legitimista.* (Barcelona, maig de 1914; VII, n.º 185.)
3. Barcelona, 17 de juny de 1914.
4. Vègis GIVANEL, *Catàleg de la Col·lecció cervàntica Bonsoms*, vol. I, pàg. 57, y vol. II, pàgina primera de les «errades a corregir y addicions», y ARTIGAS, *Un «Quijote» extraño.* (Revista Crítica Hispano-Americana, Madrid, 1918, pàg. 47.)
5. Elegit acadèmich corresponent en 27 de març de 1923.
6. En 8 de maig de 1923 fou elegit acadèmich corresponent.
7. Bari, Laterza Figli, 1912.
8. Firenze, Sansoni, 1924.
9. Elegit acadèmich corresponent en la sessió de 18 de novembre de 1923.

senda a Còrdoba. Certament qu'en el dit arxiu no pot trobar res d'interessant per a la Historia, però en les seves recerques per altres llochs ha topat ab documents importantíssims referents a la vida dels antecessors de Cervantes, com ho proven els qu'envià a En Rodríguez Marín per a inclòurels en *Nuevos documentos cervantinos hasta ahora inéditos;*[1] anys més tart, al llegir el seu discurs de recepció a l'Academia de Ciencias, Bellas Artes y Nobles Artes de Córdoba, donà a conèxer dades interessants referents a la dita familia,[2] y, últimament, ha publicat cinch documents pertanyents a l'ascendencia cordobesa de Cervantes.[3]

La laboriositat fou una de les característiques de N'Alfret Opisso,[4] y, una vegada que li demanava notes cervantines, me digué : « — Jo no 'n sóch de cervantista; però fa cinquanta anys que vaig començar a explotar a Cervantes.» Y haig de dir que, fullejant els quaderns publicats per l'Ateneu de Tarragona, se veu 'l nom del nostre acadèmich, millor dit, les seves inicials[5] al peu d'alguns articles. Molts anys després va escriure per a la revista *Hojas Selectas* una biografía del autor del Quixot,[6] la qual, donada la fi que's proposava el seu autor, que no fou altra que la popularisació, se llegeix ab gust, y abans, en *La Vanguardia,* dos articles ab motiu del tercer Centenari del *Don Quijote.*[7]

Potser a algú li extranyarà 'l veure 'l nom del arqueòlech Joseph R. Melida[8] entre 'ls escriptors cervantistes, y haig de dir qu'hi està per dret propi, com són certs articles

---

1. Madrid, Imp. de la Rev. de Arch. Bib. y Museos, 1914. — Vègis La Torre y del Cerro, *Discurso leído en la Real Academia de Ciencias, Bellas Letras y Nobles Artes de Córdoba en 4 de noviembre de 1922.* (Córdoba, Imp. La Comercial, 1923, pàg. IV.)

2. *La familia de Miguel de Cervantes Saavedra.* (Córdoba, La Comercial, 1923.)

3. *Cinco documentos cervantinos.* (Boletín de la Real Academia de Ciencias, Bellas Letras y Nobles Artes de Córdoba, n.º 12; 1925.)

4. En 25 de novembre de 1923 va llegir el discurs de recepció.

5. Són del nostre acadèmich els següents articles : *Divagaciones sobre el sentido común en las obras de Cervantes* (1873), *Universalidad e inmortalidad del genio de Cervantes* (1874) y *Dulcinea* (1876).

6. *Miguel de Cervantes Saavedra.* (Hojas Selectas, VII; Barcelona, 1908.)

7. *Camino de Toboso* (26 de febrer de 1904) y *Dulcinea* (7 de maig de 1905). Aquest article es, ab lleus correccions, el publicat en El Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera en 1876.

8. Fou elegit acadèmich corresponent en 10 de juny de 1924.

3 0112 072871699

dedicats a estudiar la personalitat del pintor Jiménez Aranda, ab motiu d'haver ilustrat les aventures del famós cavaller manxech.[1] Y si axò fos poca cosa, la direcció del *Album cervantino aragonés*[2] li donaría un lloch.

* * *

Com ja s'ha vist en la llista anterior, hi ha veritables cervantistes els noms dels quals han estat ja consagrats per la crítica, y molts ferms admiradors del geni alcalaí qu'han portat alguna flor a la corona immortal que fa tres centuries li texeix l'intelectualisme. Y aquest homenatge se li fa per haver escrit la més humanal de les noveles, la més plena de gracia y la més saturada de fina ironía. De tots els indrets del món sentirèu veus celebrant aquesta obra trista, perque es un plany vers un ideal que may podrà conseguirse, perque es un crit contra la força bruta opresora sempre dels humils, y tots els actes qu'executa'l perfecte cavaller manxech són en defensa d'un noble pensament, opinant, com opina, que l'home ha d'ésser lliure. S'ha dit que l'enamorat paladí es el símbol de la rebeldía, potser sí; però, al meu entendre, es la viva representació del lluytador per a implantar la llibertat, que, al dir d'ell, «es uno de los más preciados dones que a los hombres dieron los cielos», y per a fer prevalèxer la justicia, «que no hace fuerza, ni agravio» quan s'administra saviament.

Al començar aquesta dissertació he esmentat unes poques paraules que va dirigirme En Miquel y Planas en nom d'aquesta Academia al donarme la benvinguda. Recordeules. Ja he oficiat a l'ara que teniu dedicada a la devoció de Cervantes, no comparèu la meva oració ab la dels meus predecesors, perque, aleshores, la d'avuy vos semblarà feta per un acòlit.

He dit.

---

1. *Crónica de los Cervantistas*. (Madrid, 15 febrer de 1905.) — Vègis, també, el *Quijote del Centenario*. (Madrid, R. L. Cabrera, 1905.)
2. Madrid, Vda. e hijos de M. Tello, 1905.